

מסכת אבות פרק רביעי

פְּרָקָה אֶתָּה נוֹלֵךְ וְעַל פְּרָקָה אֶתָּה חַי וְעַל פְּרָקָה אֶתָּה עֹתִיד.
 לָמַן דִּין וְחַיִּיבוֹן לִפְנֵי מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוּשׁ פְּרָקָה הוּא: רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי

פרק חמישי

בְּעֵשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם וּמָה תִּלְמוּד לְזִמְרָה וְהֵלֵא בְּמֵאָרֶה אֶחָד
 יְכוּל לְהַבְרִאות אֱלֹא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים שְׁמֵאֲבָדִין אֶת הָעוֹלָם
 שְׁנִיבְרָא בְּעֵשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת וְלָמַן שְׁכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שְׁמֵאֲמִין אֶת הָעוֹלָם שְׁנִיבְרָא
 בְּעֵשְׂרֵה

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

שיחשוב השור הסוף אולי לא ישחטוהו. או אדם לוח המלך לאכרו בזיקים ונכבלי צדל ולהביא אותו כמה פרסאות, היתכן שיאמר אולי ישחטני המלך. וכן האדם אשר בריאתו מתהלה לא היה אלא לתת דין לפניו ית', כי מן הדין הוא ימשך החלית אשר בעבורו נברא העולם, כאומנם לידע שהוא אל, היתכן שיכלה החלית הנכבד הוא אשר יירתו ולידתו וחיותו ומיתתו הכל היה בסבה זו. ודי בזה המשל לעור עיני הרשעים הנמשכים אחרי ירם בשבטם ללעג יום הדין כשיזכירוהו אליהם, כאומרו (נרשאים יט) ויהי כמלחקה בעיני חגיגיו. אמר הכתוב (משלי טו) שאלו ואבדון לא תשבטנה ועיני האדם לא תשבטנה, מלדאות בין עיניו מיתתו, ולא ישיב אל לבו דעת ותבונה לאמר הילודים למות ומת יעשה אדם יתקן מעשיו כדי שלא יובא ליום הדין אלא לרצונו ובשמחתו, כאומרו (על ל) ותשחק ליום אחרון, ונאמר (תהלים נב) שמחו צה' וגילו לדיקים וגו'. משל אחר מלך שקמו עליו עדי שקר שאינו מזרע המלכה ועדיו מעבר להארי כוש, והשתדל להביאם ועשה הולאות גדולות כדי לקדם שמו, וכבר באו העדים עד מאה מילין, היאמן כי יחשוב אולי לא יבואו. המלך זהו הקב"ה, וילאו אנשים בני בליעל ואמרו כל עושה רע טוב בעיני ה'. (מלתי ג) ועשה אנחנו מאשרים זדים, והקב"ה ממתין ליום הדין לקדם שמו המחולל בגוים:

פרק ה א בְּעֵשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. בְּזוֹ הַמַּשְׁנֵה יֵשׁ שְׁאֵלוֹת קְשׁוֹת. הֲאִי כִי אִין זו סבה מספקת להעניש לרשעים, כי אם האל ית' היה יכול לנדראות עולמו במאמר אחד ובראו בעשרה, למה יפרע מן הרשעים בטענה זו, וכלל ראובן שקנה יכלי שום זון בעשרה זונים וגנבו שמעון, היתכן שיפרע לו עשרה זונים, וסלה אם עד האלהים יבוא דבר שניהם לא יחייבוהו אלא בשוויו. ועוד לא ימנע מחלוקה, או העולם יתעלה בהיותו נברא בעשרה או לא. א"ת שיתעלה הוא היה הסבה העלמית שנברא בעשרה, ואם לא למה יפרע מהם להיותו נברא בעשרה יותר מנאחד, וסלה מי שגנב כלי כסף משקלו עשרה כלעים עמוש יענש שום צדוק כאילו היה גונב עשרה כלים כלע משקל כל אחד והחד. ועוד לדברי המפרש ז"ל שפירש כדי להפרע מן הרשעים שמאבדין עולם יקר, היה ראוי שיאמר כדי להרבות עונש הרשעים שמאבדין עולם יקר, או להרבות שכר הצדיקים, לא ליפרע וליתן שכר, כנראה שלא היו ראויים הרשעים לעונש וגם לא הצדיקים לשכר, וזה לא יתכן. ועוד למה הולך לתת עונש לעונש הרשעים אחר אומרו לתעלה שעל כרחק אהה נולד וכמו שפירשתי. ועוד היה ראוי שיאמר שמאבדים את עלמם או שמקיימים את עלמם, מה ענין העולם אלא רשעת הרשעים גם לרקת הצדיקים. הפירוש המיישב אלו הספקות. בעשרה נברא העולם, שאמר עשר פעמים ויאמר ויהיה מספיק מאמר אחד לכל מה שיעשה, שיאמר ויאמר אלהים יהי אור יהי רקיע יהי מאורות, והתשובה שנברא בעשרה מאמרות לסודיעו מעלת האדם וכי הוא תכלית כל הבריאות, כי לא נברא הכל אלא כדי שיטעם

פרק פירוש מהרב התמיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל תמישי נו 118

שיעשה לזון בוראו, וזה כי אם לא היה מפריד בין ענין לענין במאמר היה אפשר לחשוב שלא היה הפרש ביניהם. המשל בזה ראובן יש לו להזכיר עשרה חכמים בשמותם וכס שוים אין לאחד מעלה על חבירו, והוא מזכירם זה אחר זה, אין להביא ראיה מתאמרו מי הוא הנכבד מכלם, כי מהוייב הול' להזכירם זה אחר זה שח"א להזכירם כלם בדבור אחד, אבל אם עשה שום הפרש בהזכיר את שמוהם, אז יבינו כי יש לאחד מעלה על חבירו. (ב"ב קהא). ת"ל שביב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני ושלא מאות לפלוני וד' מאות לפלוני אין חומרין כל הקודם בשטר זכה ולפיכך ילא עליו שפ"ה גובה מכלם. אבל אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני ואחריו ג' מאות לפלוני ואחריו ד' מאות לפלוני חומרים כל הקודם בשטר זכה ולפיכך ילא עליו שטר חוב גובה מן האחרון. וכן הענין במעשה בראשית שאם היה הכל נכרא במאמר אחד לא היינו מכירים מדרגת הנכראים, עכשו שנכראו הדברים ממאמרים נפרדים יורה כי הם במדרגה זה אחר זה, ועם זה נהעורר ביש חיזו ג.שלה לאדם על הב"ח, וזה לא יהיה אם לא מלד הבחירה אשר לו לעבוד את בוראו. וזה מכל הנכראים. אמרו ז"ל בתהלה ברא הש"י העליונים מכירים את הבורא, אחר כך ברא את הבהמות, אח"כ ברא את האדם חמלתי*. וחלוף המאמרים ראיה על ש"י חלוף באלו הג'. וזה אינו כי אם מלד הבחירה להיות כעליונים או כתחתונים. גמ"א זו התראה לרשעים הנמשכים אחרי יארם המורים בפעולתם הרעות כי ליה דין ולית דיין ולית אגר טוב ללדיקיא ולית פורענות לרשעיא. וכבר הוכחתי בראות הפרשה שזו היתה סברת קין. והנה הם מאבדין את העולם לא את עצמם לבד, ומזה ימשך לתת שטר טוב ללדיקים, שאם לא היה האדם בחיירי במעשיו לא היה הלדק ראו לשכר כמו שאין הרשע ראו לעונם, והש"י הודיע לקין כי בבחירה בידו להרע או להטיב בבחירתו (בראשית ד) הלא את הטיב שאת וגו' ואתה תמשל בו. והרועה לזכות בזה הפירוט יעיין בפירושי לראות הפרשה. ולהורות כי כל הלידות אשר קדמו לאדם היו מוכרחות בפעולותם ולתי האדם שהיה בחיירי במעשיו, אמר הכתוב בב"ח (ע א) ויצרך אותם אלהים לאמר פרו ורבו, לומר כי הברכה היתה להם בצמצום לא בבחירה ובכוונה מהם. אמנם באדם נאמר (ע) ויצרך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו, כי ישתחפו סבה עצמית וסבה בחיירית והיא הגוברת ולכן יארה אותם פרו ורבו, כי בהם הלוי עיקר הדבר. ולזה הבינו ח"ל מלות עשה, ולח"א ומלאו את הארץ וכנשה, כי זה לא יהיה בצמצום רק בהשגחה ובכוונה מהם. ויש קצת הערה לזה הפירוש ממ"ש למעלה ע"כ אתה נוצר וכו'. ולפי שהיה נראה מזה בעול הבחירה, הורה בזה המאמר במה דברים אמורים בפעולות הטבעיות כיצירה ולידה ומיתת, אבל בשאר פעולותיו לו יכולת והגבורה. וכבר התרה באדם בבריאת העולם בעשרה מאמרות, כי הוא בעל בחירה ורזון ובשכלו יבחר מה שירצה, כי הוא כלול מכל ונאדר מכל. כי כל אחד מצטלי חיים מיוחד בדבר אחד והאדם יכול לכלול כל השלמות, כאומרו (חיזו לה) מלכנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחמנו, והוא שולט על הכל. ואם לא היה נכרא בעברה מאמרות היה פתחון פה לרשעים בראותם כל הנכראים וסגים דרך המהגב הטבעי, כי האריה אשר נתן לו כח וגבורה לא מפני זכותו הוא, והיונה שפורפה סגן לא מפני חמלתיה קרה לה כן. וכל זה כוד בריאת העולם בעשרה מאמרות. ויתכן לפרש הקשר כך, ראה הסוד הגדול אשר להש"י ביום הדין הגדול, כי היה ראוי לבדור עולמו במאמר אחד ובראו בעשרה כדי ליפרע וליתן שכר טוב ללדיקים ביום הדין הגדול. והסוד הוא מה שאמר הכתוב (יחזקאל לה) והתגדלתי והתקדשתי: עוד נראה לפרש במ"ש שמאבדין את העולם, שמקיימין את העולם, כי לדיק יסוד עולם, וכל העולם כלו כדאי הוא לו, וכן הרשע החופט כאילו אבד עולם מלא, כי היה ראוי שימאצ העולם בגללו, ואם היה הוא לבדו בעולם היה נחרב בחמתהו, ולזה סמך

מסכת אבות פרק המישי

בְּעֵשְׂרָה כְּאֲמֵרוֹת : ב' עֵשְׂרָה דוֹרוֹת מֵאֲדָם וְגַד נִחַ לְהוֹדִיעַ כְּפָה אֶרֶץ אֲפִים לְפָנָיו שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ כְּכַעֲרֵיהֶן וּבְאֵין עַד שֶׁהָבִיא אֶלְיָהֶם אֶת נְי הַמַּכּוּל : עֵשְׂרָה דוֹרוֹת מִנֵּחַ וְגַד אֲבָרְהָם לְהוֹדִיעַ כְּפָה אֶרֶץ אֲפִים לְפָנָיו שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הֵיוּ

פירוש מהרב ההסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

עשרה דורות שאבדו את העולם ברשעותם וחזר ונתקיים צעור היהוד :
ליפרע לא אמר לתת עונש או להנקם, רומז כל ההשגחה אשר זכרה בזכר מעשיך
בספר נחשין. ולו"ה לתת שכר טוב, ולא אמר שכר לבד, לרמז כי יש
על הדיקים לעונש. וע"ד האמת אפשר לפרש בעשרה מאמרות הם הספירות, והלא
במאמר בספירה אחת כי כלן אחד, אלא ליתן שכר למיחדים ועונש למקללים במעשיהם
או במחשבתם :

ב' עֵשְׂרָה דוֹרוֹת . לפי שאמר למעלה אין לפניו לא עולה ולא שחטה, אמר אתה
שהעשרה דורות לא מפני שחטה הניחם, אלא להודיע כמה חרך אפיס
לפניו, וסוף דבר גבה חובו שהביא עליהם את נני המבול. הודיענו בזה המשנה
ובבאה אחריה עיקר גדול מהנהגת הש"י יאריך אפו לרשעים לראות אם יחזרו
בהשובה, ועוד דילמא נפיק מנייהו זרעא מעליא, בלא תראו שהאריך לעשרה דורות
מפני נח הדיק, וגם לעשרה דורות שמנה עד אברהם צעור אברהם עבדו, ואילו
היה מעביר תרח מן העולם ע"י תועבותיו מה היה מאורו של עולם אברהם אבינו
ע"ה שילא מחליו והחזיר כל העולם לעבודתו ית'. ולזה כיון הביא באומרו (ישעים
סה) כאשר ימלא התינוש בהשכול ואמר אל תשחיתו כי זכרה זו כן אעשה למען עבדי
לבלתי השחית הכל. המשיל משל לאדם שהיה שונא הענבים והיה ראוי שישחית כרמו
מפני זה, אלא שהיה אוהב היין ולכן יקיים הענבים, וכן האל ית' היה מאבד העולם
צעור הרשעים, אבל לפי שהוא לופה ומביע עד סוף כל הדורות ורואה שעתידים
לדיקים ללאה מחלליהם של רשעים, יאריך אפו להם, ח"כ היותו חרך אפיס מורה על
הכמתו אשר אין לה קץ. אמרו ז"ל (שמות ז) וירא כי אין איש, אין איש עתיד ללאה
ממנו, וע"ז אמר (משלי יד) חרך אפיס רב תבונה. והבין זה :

עֵשְׂרָה דוֹרוֹת , עד שבא אברהם אבינו ע"ה וקבל שכר כלם. לא אמר ככאן עד
שנפרע מהם, כי אברהם אבינו ע"ה מילא כל החסרונות ועשה עושה כנגד
רעהם והלילם מן הפורענות, אך נח לא יכול להלילם כי לא היה לדיק כ"כ למלא
החסרונות, זה לשון רבינו יונה ז"ל. וז"ל שלח נעיל שכר כלם כי לדיק יכוד עולם
וכיה בלדקתו ג"ד כלם. ולזה סמך עשרה נסיונות להודיע רוב חבתו. וכחז עוד
רבינו יונה ונטל שכר כלם, ואע"פ שכל אחד יש לו חלק בג"ע וחלק בגיהנם אם יזכה
יטול חלקו וחלק חברו בג"ע ואם נחתייב זדונו יטלנו בגיהנם, אבל מאחר שכלם נטעו
לעשות עושה וזה אינו עושה וחזירו מקיים לווי ולווי עלמו, מדה הדין ונהנת שיכול
חלקו וחלק חברו בג"ע, ועל זה נעיל אברהם אבינו ע"ה שכר כלם. וזה שאמרו (ההלים
ק"ט) עת לעשות לה', אם ראתי דור שמתרשל בחורה עסוק בה, משל למך שכל עבדיו
בגדו בו חוץ מאחד שבהם, בלא בחוך הזמן שהוא לריך ללכת עמו באתם ובלב שלם
יותר משאר הזמנים, וגם כי כל ימיו יאבדו המך אהבה רבה ותרב משאות זה ממשאת
כלם. ודברי פי חכם חן : ויש שפירש וקבל שהיה קבלן לכל בני דורו, לא שקבל
לעצמו, שאלמלא הוא היה מאבדם השי"ת. ויש להקשות ומדוע לא האריכה החורה
לצאר הנם הגדול אור כשדים, ויש לומר כי לא היה חולק על עובדי ע"ז אלא כפי
בטל כחה כל פיתוחם יחזיק בדעתו והשכל שיצר נוכחיהו לכך לאהבת האמת. אבל
עיקר

מוכבת אבות פרק המישי

דִּיּוּ מְקַעֲסִין וּבְאִין עַד שְׂפָא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקָבַל שְׂכָר כְּלָם : ג עֲשֶׂרָה נְסִיווּת
 נִתְּנָה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעַמְד בְּכָלָם לְהוֹדִיעַ כְּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ :

עשרה

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

פיקד השכר כשנעשה לשם ה'. וזה שאמר שבבת ובכבוד אב ואם (דברים ה) כאשר לך
 ה' אלהיך, כי המנוחה וכבוד יעשה האדם, זה מאלד הטבע, וזה מאלד השכל, ולזה
 סוהיר כאשר לך :

ג עֲשֶׂרָה נְסִיווּת, להודיע כמה חבתו וגו'. ❧ לכאורה נראה נוטה לסדרת הר"מ ז"ל
 שפירש (דברים ח) לדעת את אשר בלבבך, להודיע את אחרים, וכן (בראשית
 כג) עתה ידעתי הודעתי את אחרים. ואינו כן, שהיה ראוי לומר עשרה נסיונות נתנסה
 להודיע כמה היא חבתו וכו', אבל באומרו ועמד בכלם להודיע, נראה שראונו ומה חדשה
 לנו באמך שנתנסה ועמד, לזה תירץ להודיע כמה היא חבתו, והוא שיש לאדם לשעבד
 נמוטו וגופו ואשטו ובניו לעבודתו ית'. כי יש אדם שאשטו חביבה עליו יותר מגופו, ויש
 גופו מאשטו, ויש בניו מן הכל, ויש ממון מן הכל, ומאלו יסתעפו הרבה חלוקים, והוא
 ע"ס נתנסה בכלן. אחד בגופו אור כשדים, הליכתו מארצו, מלחמת המלכים, ברית
 מילה, ב' בממונו, ענין הרעב בצולו בארץ מיד עם היות לו בני בית מרובים, ואל
 השי"ת ואשך יגו'. וקבוצת שרה בארבע מאות שקל כסף עם אומרו ית' : (בראשית יג)
 זאת כל הארץ וגו'. ג' באשטו חיוץ לארצו ובארצו. ד' בבניו גרוש ומיתה. וגם
 בכל אלה יש חלוקים. יש טובל החרפה בארצו ולא חוזה לה, ויש בהפך, וכן בכלן.
 זכנה היו ג' דברי האומה מתייסרין ביסורין, להורות שהרע אשר ימשך מהם יהיה
 כעושה, אברהם הא דאמרן, יחזק (עס ז) ויהי כי זקן ילחך וזכהין עיניו, יעקב
 (יחזק כד) ואחן לעבו את הר שטיר וגו' עם היותו רשע גמור, ויעקב ובניו ירדו
 מלרים עם היותם לדיקים. וזה שאמר (דברים ו) ואשבח את ה' אלהיך וגו' : אם המלך
 נותן מאה אלף דינרי זהב למאה בוגרים לשמור המדינה ומתו הליים והנשארים שומרים
 מדינת המלך, המלך הכדיץ יתן לחמשים שכר כלם, ואחר שאברהם אבינו הספיק להיותו
 לבדו מקיים כל העולם, הלא יטול שכר כלן, השכר שהיה מומן לכלן, כי על מנת
 ביהיו לדיקים ברא השי"ת את בריותיו. ועוד חני מוסיף כי הלדיקים פועלין מכחן
 ומכח ההתעוררות העליון המתחזק כפי פעולת התחמונים, ובהתגלגל ההתעוררות
 ימעט השכר, ובהתמעט ההתעוררות יגדל השכר, אם כן בזמן שיש לדיקים רבים איש
 את רעהו יעזרו, והלדיק הנכנס עממם דומה למי שנכנס תחת קורה היו נושאים אותה
 מאה בני אדם, כי זולתו הקורה היתה נשאת, מכל מקום לדיקו של עולם נותן להם שכר,
 אבל אינו דומה שכר הלדיק ההוא לשכר הלדיק אשר הוא יסוד העולם, כי אלמלא
 ג' יקחו היה העולם נחרב, ובהיותו יחיד אין לו התעוררות ועזר לא מלמעלה ולא
 מלמטה אלא כל כמו מעצמו, ואז הוא יסוד עולם דומה בכחו לאלהין די מדרהון עם
 בשרא לא איתוהי. וזהו (אכה ג) כי נטל עליו, כי הוא נושא כל הקורה עליו, ואשריו
 שוכה להיות לדיק דזור שכלו רשע. וזהו (ההלים קיט) עת לעשות לה', כי אין שם שום
 סבה מסייעת, אדרבה יש לו מעכבים ומונעים הרבה ועומד בלדקתו. וזהו אברהם אבינו
 ע"ס, [שבהיותו דזור של רשעים עמד בלדקו בעשרה נסיונות, וע"כ קבל ונטל שכר כולם] :
 קשר המשניות. הא' לבאר ליפרע מן הרשעים, כי האריך להם אפו עד שאבדס מן
 העולם, נמלא שמדת ארך אפיים אבדהס. והב' לבאר ליתן שכר עוב לדיקים,
 כי בא אברהם ונטל שכר כלם, ומדה עובה יתרה מומדת פורענות. וטעם הנסיון כי
 הקצ"ס מתפאר עם הלדיקים, ויש מקטרגין, וכל שכן אותה אשר קבלו שכר הרשעים
 כי מזולתיהם מקטרגין. וע"כ וכה את אברהם עשרה נסיונות כנגד עשרה דורות אשר
 קבל

מסכת אבות פרק חמישי

הַנְּשָׂמִים אִישׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָבָה. וְלֹא נִצְחָה הַרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשֶׂן. וְלֹא נִמְצְאָה תַּסּוּל בְּעֶמֶד וְהַשְּׂתִי הַלְחָם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים. עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רִחִים. וְלֹא הָיָה נִחֵשׁ וְעָקֵב בִּירוּשָׁלַם מְעוֹלָם. וְלֹא אָמַר אָדָם לְחַבְרוֹ צַר לִי הַמְּקוֹם שְׂאֵלֶיךָ בִּירוּשָׁלַם: הַעֲשֶׂה דְבָרִים נִבְרָאוּ בְּעָרֵב שֶׁבַת בֵּין הַשְּׂמֵשׁוֹת וְאֵלֶיךָ הֵן.

ב

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

העוב והרע נתקוטטים זה עם זה כשני אויבים וכשהחד מהם קרוב להיות מנוצח יתחזק על עמדו בראותו כי כלתה אליו הרעה, והלא בצנעו של עולם היא, כי הנר בהיותה קרובה לכבות מהחזק אורה, והרבה מן האנשים צעת פעירתם יתחזקו וידברו דברים טובים כאילו הם בריאים, וכבר הרגישו זה העולם ונא יחשו לו. ולזה היה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי. וכבר אמרו ז"ל הגדול מהצירו יצרו גדול ממנו, כי יצרו של אדם גדול מזומו, כי לא יניחו להפשט, והוא אלנו כהרצ היותה מנתקת, דמיון הוסיף השמש היותה ביום המעוקן כי הוא מתמלס, ואילו היה מתפשט לא היה חמום כל כך, אבל הרשעים מניחים את ירם להפשט בכל גופם לרוח, ואינם תאבים כל כך לחטוא גם אם עוונותיהם מרובים כי אין יראת הש"י נוד עיניהם כלל, והלדיק מושל ביצרו עבד, כאומרו (שמואל ב כג) לדיק מושל יראת אלהים. ומכאן תעמוד על מאמרם ז"ל רשעים נדמה להם כחוט השערה, ולדיקים נדמה להם כהר גבוה וחלול: ונא נמצא פסול בעומר כו'. שא"ל לקצירתו וללקיטתו כי אם י"ו בניסן והין לו תשלומין, וכן שתי הלחם. וכיה נס גדול בצחינה אחרת, שבכל גבול ישראל היו בוהין מלאכול החדש עד חגי יום י"ו בניסן, ומשם ואילך היו אוכלין בחזקת ב"ד זריזין הן, ואילו כנאל פסול בו היתה מכללה. ולזה לא יאונה לדיק כל און. ולתם הפנים ביום השבת יערכנו:

ולא כבו הגשמים. אט"פ שהיה המוצח בעזרה תחת אור השמים: ונא אמר אדם לחבירו צר לי. זה היה פלא עלום שתחזיק העיר הקדושה היתה כל ישראל עם רבניים, ולז"א (ההלים קכג) ירושלים הבנויה כעיר שחוצרה לה יהו ששם עלו שבטים, יאמר היתה בנויה בנס שמעט מחזיק את המרובה כאילו היתה עיר אחת מחוצרת לה, ששם עלו כל השבטים והחזיקה את כלם, ולא זו בלבד כי תמיד היו שם אוכלוסים רבים, כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד, והוא הכ"ד הגדול, והחזיק את הכל:

הַעֲשֶׂה דְבָרִים נִבְרָאוּ עָרֵב שֶׁבַת וכו'. ❧ כתב הר"י ׳ן שושן ז"ל אלה העשר עשרות שהזכיר בזה הפרק, טעמים עיקר גדול במליאות, והוא כי עשר ספירות בלימה הם מעמידים את העולם את השמים ואת הארץ, והנה הם העשרה מאמרות, ועד עשרה דורות לא נתמלחה סאתם, כי העמידום העשרה מלילים שהם הספירות, ומשנתחתה הלאת העשר ספירות בא המבול לעולם ונשאר נה לבדו, ברוך אשר לא יגרע מלדיק עינו גם בשטף מים רבים אליו לא יגיעו, ועשרה שמונה עד אברהם ג"כ נשתתקה, עד שבא אברהם אבינו ע"ה ונתן פתחון פה לעשר ספירות בזכות עשרה כסיונות, ולפיכך זכו לעשרה נסים שהלילו העשר יושר עליהם, ולקו המאריים בעשר מכות שמשו להם המקטרגים העשרה, והשו"ת הורה את ישראל (במדבר יד) וינסו אותי זה עשר פעמים, שכבר ילא שכר העשר בעבור העשרה נסיונות, ונעשו עשרה נסים בבית המקדש ששם שכינה שורה שהיא מקבלת שפע מהעשר, ושמה ג"כ עשרה דברים שמושכים השפע, ולזו הכוונה היתה גבוהת השלחן עם המסגרת עשרה עפים, שנאמר (שמות גה) ואמה וחצי קומתו, הרי השעה, וטפה המסגרת הרי עשרה. ובית קדשי הקדשים

עשר

מסכת אבות פרק המיש

פְּעֻסִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלֵי ד' עֲשָׂרָה נְפִים נַעֲשׂוּ לְאַבּוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפְלִיָּה אִשָּׁה מִרֵּיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם. וְלֹא נִרְאָה זָבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים. וְלֹא אִירַע קְרִי לְבָהֵן גְּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפָּרִים. וְלֹא כָּבַד הַגִּשְׁמִים

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

בַּסֵּס יִשְׂרָאֵל, (תהלים נח) ישמח לדיק כי חזה נקס, וזכו (ישעיהו טו) וילאו ורואו להקס מאויביהם : **ד' עֲשָׂרָה נְפִים נַעֲשׂוּ לְאַבּוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וכו'.** זכר כחזתי כי קודם חטאו של אדם הראשון לא היה שום קלקול בעולם. וזכחתי הכל נתקלקל, כי הש"י ברא העולם שיהיה משועבד לתורה, ולכן בבית המקדש שהיה השכינה שורה שם למה יארע שום קלקול, כי הקלקולים אינם כמנהגו של עולם, כי הש"י עשהו ישר בגאמר (בראשית א) והנה טוב מאד, ובצחינו זו כל הנכסים המזכרים בתורה אינם אלא טבע, ואם נקראו נסים, לפי שנגזר בחטאו של אדם הראשון היות העולם על הענין אשר הוא עומד היום עד יבוא מורה דרך, והיום אשר בו יהיה ה' אחד ושמו אחד או יהיה הכל בשמחה ובשלמות, (ישעיהו יא) וגר זכב עם כבש, כמאמר הנביא (ירמיה לג) כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה', והנשאר בזיון והנותר בירושלים מוזמן תחיה ואליך קדוש יאמר לו, כמו שהיה אדם הראשון קודם חטאו, ובדין הוא כי הס מעשה דיו ית' בלי חבור זכר ונקבה כמו שהיה אדם הראשון. וזה הענין אשר התחלתי לכתרו היה לריך חבור בפני עלמו, ומה אעשה ואני לריך לקרר, ומי שלא הרגיש בכלל אשר רמזתי לך לא מלא דעתו ראשית לעולם, כי הוא שופט כפי מה שהוא רואה עכשו ולא ידע כי בפשו הוא, וכבר אמרו ז"ל עיקר שגינה בתחומים היטה. (משלי טו) בלור פני מלך חיים, ולכן הענינים אשר במקדש לא היו נוכחים המנהג הטבעי אשר הוא עכשו אלא כאשר בתחלה, ולזה לא הסריח בשר הקדש. בלור פני מלך חיים, כי עמך מקור חיים, ובהיות עיקר השכינה בתחומים אין שם הפסד, וכסתלקה נשתנה העולם מעצמו, תחזור השכינה יחזור העולם לעצמו וידמה לעושהו, וזה עמוד גדול להאמין כל מה שאמרו הנביאים. ואמר הנביא (ישעיהו יא) וגר זכב עם כבש וכו'. מה שנבאו לנו הנביאים לעתיד טובב על ג' דברים, הא' חיים ארוכים מאד, ולדעת רז"ל לחיי עד, הב' הטובות הזמניות בלי טורח, הג' שהמזיקים לא יזיקו את הצדיות. ואתה המלא שקודם חטאו אדם הראשון היה כל זה בשלמות, אם החיים לעד, (בראשית ג) ביום אכלך ממנו מות המות, נראה מפורש שאם לא חטא לא מת, וכן אמר ר' אברהם על (ש ד) והאדם ידע את חוה, אחר בראה שלא יכול להעמיד איבו, שהתהלך להעמיד מינו, אם המזומות בריות, בועת אפיך וגו', ואם היוק הב"ח שראשם הנחשים והעקרבים והשרפים, ואיבה אשית וגו', הא' למדת שקודם לכן היטה האהבה הקועה ביניהם, עד שמו האהבה ירדה שנאה לכל באי עולם. וכמו שהש"י אור לשמור מעט המן למען יראו את הלחם שהאכלו את אבותינו, כמו כן השרה שכינתו בבית המקדש, להורות לנו כי כמו ששם לא היה חוק כלל במנהגו של עולם עד שלא היוק נהש שרף ועקרב, כן היה ראוי בכל העולם רק שגרה החטא, כמו שאמר ר' חינוך לתלמידיו ראו שאין עמוד ממות אלא חטא ממות, כי היה ראוי להיות כל העולם כמו במ"ק, ולעמיד שסתלק סבת החטא כתיב (ישעיהו יא) לא ירעו ולא ישחיתו וגו' כי מלאה הארץ דעה את ה', ומי שפירש הפסוקים בפנים אחרים יכפר האל בעדו :

וְלֹא אִירַע קְרִי לְבָהֵן גְּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפָּרִים וכו'. יש מי שהקשה ולמה יארע לו קרי אחר שהיו מזריזין אותו כל שבעת הימים והוא צעורה כל היום והוא חקני העם כל הלילה לא יחשו מלזרו, ואמרנו בגמרא שלא היה יתן כל הלילה. והתשובה כי יארע הטוב

מסכת אבות פרק המישי

הַגְּשָׁמִים אֵינֶם שֶׁל עֲצֵי הַמַּעְרָכָה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשֶׂן. וְלֹא נִמְצָא
תַּבּוּל בְּעֶמֶד וּבִשְׂתֵי הַלָּחִים וּבְלָחִים הַפְּנִים. עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רַחֲמִים.
וְלֹא הָיָה נֶחֱשׁ וְעֶקֶב בִּירוּשָׁלַיִם מְעוּלָם. וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צֵר לִי הַמָּקוֹם
אֲצִילָן בִּירוּשָׁלַיִם: הַעֲשֶׂה דְבָרִים גְּבֻרָה בְּעֶרְבַת שֶׁבֶת בֵּין הַעֲמֻסוֹת וְאֵלֶּי תָן.

פי

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

הטוב והרע מתקוטטים זה עם זה כשי אובדים וכשלאחד מהם קרוב להיות מנוצל
יתחזק על עמדו בראותו כי כלתה אליו הרעה, והלא בעצמו של עולם היא, כי הנר
בהיותה קרובה לכבות מהחוק אורה, והרבה מן האנשים בעת פעירתם יתחזקו וידברו
דברים טובים כאילו הם צדיקים, וכבר הרגישו זה העולם ולא יחשו לו. ולזה
היה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי. וכבר אמרו ז"ל הגדול מהבירו יצרו גדול ממנו,
כי יצרו של אדם גדול מזומו, כי לא ייחסו להתפשט, והוא אלנו כחבר היוצא ממרתקה,
דמיון חום השמש היוצא ביום המעונן כי הוא מתאמץ, ואילו היה מתפשט לא היה
חמום כל כך, אבל הרשעים מניחים את ירם להתפשט בכל גופם לרוחם, ואינם תאבים
כל כך לחטוא גם אם עונותיהם מרובים כי אין יראת הש"י נגד עיניהם כלל, והלדיק
מושל ביצרו כגבור, כאומרו (שמואל ב יג) לדיק מושל יראת אלהים. ומכאן תעמוד על
מאמרו ז"ל רשעים נדמה להם כחוג השערה, ולדיקים נדמה להם כהר גבוה ותלול:
ולא נמצא פסול בעומר כו'. בא"ח לקנייתו וללקיטתו כי אם י"ו בניסן ואין לו
תשלומין, וכן שתי הלחה. והיה גם גדול בבחינה אחרת, שכל גבול ישראל היו
סוהין מלאכול החדש עד חלי יום י"ו בניסן, ומשם ואילך היו אוכלין בחזקת כ"ד זריזין
היו ואילו נמלא פסול בו היתה מכשלה. ולזה לא יאונה לדיק כל און. ולחס הפנים
ביום השבת יערכנו:

ולא כבו הגשמים. אע"פ שהיה המזבח בעזרה תחת אויר השמים:

ולא אמר אדם להבירו צר לי. זה היה פלא עולם שתחזיק העיר הקדושה היא כל ישראל
עם רבויים, ולז"ח (הגלים קכג) ירושלים שבזויה בעיר שחברה לה יחדו ששם עלו
שבטים, יאמר היתה בזויה בנס שמעט מחזיק את המרובה כאילו היתה עיר אחרת
מחוזרת לה, ששם עלו כל השבטים והחזיקה את כלם, ולא זו בלבד כי המיד היו שם
אוכלוסים רבים, כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד, והוא כ"ד הגדול,
והחזיק את הכל:

הַעֲשֶׂה דְבָרִים גְּבֻרָה עֶרֶב שֶׁבֶת וכו'. ❖ כתב הר"י ן' שושן ז"ל אלה העשר
עשרות שהזכיר בזה הפרק, טעמם עיקר גדול במלאכות, והוא כי עשר
הספירות בלימה הם מעמידים את העולם את השמים ואת הארץ, והנה הם העשרה
מאמרות, ועד עשרה דורות לא נתמללה סאתם, כי העמידום העשרה מלילים שהם
הספירות, ומשנשתחקה הלאת העשר ספירות בא המבול לעולם ונשאר נח לבדו, ברוך
אשר לא יגרע מזדיק עינו גם בשטף מים רבים אליו לא יגיעו, ועשרה שמנח עד אברהם
ג"כ נשתחקה, עד שבא אברהם אבינו ע"ה ונתן פתחון פה לעשר ספירות בזכות עשרה
בסיומות, ולפיכך זכו לעשרה נסים שהלילו העשר יושר עליהם, ולקו המלריים בעשר מכות
שעשו להם המקטרגים העשרה, והשי"ת התרה את ישראל (במדבר יד) וינסו אותי זה
בשך פעמים, שכבר יאל שכר העשר בעבור העשרה נסיונות, ונעשו עשרה נסים בבית
המקדש ששם כתיבה שורה שהיא מקבלת שפע מהעשר, ושמה ג"כ עשרה דברים שמוטעים
אשפע, ולזו הכוונה היתה גבהות השלחן עם המכירת עשרה טפחים, שנאמר (שמות
כג) ואתה וחלי קומתו, הרי השעה, וטפת המסגרת הרי עשרה ובית חדשי הקדשים

עשר

מסכת אבות פרק המיטי

פִּי הָאָרֶץ, פִּי הַבְּאֵר, פִּי הָאֶתוֹן, הַקִּישָׁת, הַקֶּיֶץ, וְהַפְּטָח, וְהַשְּׂמִיר, הַבְּתָב, וְהַמְּקָב, וְהַלְחָזת. וַיֵּשׁ אֲמָרִים אֶף הַמְּוִקָן וְקָבְרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְאִילָיו שֶׁל אֲבָרָהָם אֲבִינוּ. וַיֵּשׁ אֲמָרִים אֶף צִבְת בְּצִבְת עֲשׂוּיָה: וְשִׁבְעָה דְבָרִים בְּגִלָּם וְשִׁבְעַת בַּחֲבֵם

פירוש מהרב ההכיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

עשר אמות על עשר אמות במשכן, וצבית עולמים שהיה נצוה עשרים עשה שלמה הכרוזים עשר אמות על עשר אמות כוכבים על הארון לשמור כוונת העשר. ועשרה דברים שנבראו בין השמשות המלא כי לא היה קיום לישראל אם נעדר אחד מהם. הם נהקיימה מחלוקת קרה בעולם הטורה, אמרו ז"ל (סנהדרין קי.) עלו שמש וירח לפני הקב"ה ואל אם אתה עושה דין לבן עממם אנו ללא ואליר ואם ללא הין אנו מאירים. פי הבאר היחיה אדם בלי מים. פי האתון, אילו נשלמה עלת בלק ובלעם לא נשחירו משואהיסם של ישראל שריר ופליט, ואין בכל הטורה דבר יורה על הכנת השי"ת על ישראל כזה, והוא דמיון לאיש השומע עלת רשעים יועלי רע על חבירו והגר כלי מלחמתו כנגדם והלילו, ולכן אמר (מיכה ו) זכר נא מה יעץ בלק וגו', שהיו ישראל לבעה ובלק ובלעם חורשים עליהם רע, והאשומם האלהים והפילם ממועליהיסם וברוב פשעיהם הדיחם, וכל זה שלא ע"י נבית שעמד בפרץ לפניו ולא ע"י תפלה שהתפללו ישראל, כי לא ידעו בכל אלה והוא לבדו צ"ה ידע את עלתם, וצאהבחו וצדקתו הוא גאלם למען שמו, הוא אומרם למען דעת לדקות ה'. וז"ל אע"פ שקבלת החכמים ע"ה קבלה ואין לפקפק בדבריהם יותר מנכחוב. אפשר לומר שרמזו הכתובים ענין זה המאמר, כי כתוב בענין האתון (במדבר נב) ויפתח ה' את פי האתון, והיה ראוי לומר ויפתח ה' פה לאתון, אלא ודאי נראה שלא היה ענין נברא לשעמו, וכן (שם טו) ואם בריחה יברא ה' ופנתה האדמה את פיה, הפה שנבראת קודם לכן. וכמו שכתוב (שמות טו) הניי ממטיר לכם לחם מן השמים, והיה ראוי לומר הניי צורה, או נותן, אבל נראה שלא היה הכדוש עכשו אלא רדתו לבד. הקשת, לבחתי הכות כל חי. המן, עעמו כעטם הבאר. המטה, בו נעשו כל האותות להשיע את ישראל. השמיר, בו נבנה בהמ"ק והוא קיום העולם. הכתב והמכתב והלותות, בהם עשרת הדברים. אילו של יחזק, הוא שעמד לאבותינו ולנו. וקברו של מרע"ה עדות על יקר תפארת גדולתו, כי נהיחד מכל שאר הנבראים והוא ארת גדול על קיום הטורה כי נאמנה את אל רוחו, משה אמת ותורתו אמת. וקיום העולם בפרע וקיומם של ישראל שהם עיקר העולם הוא מן העשר, ומן העשר נבראו אלה העשר קיומים. אלה דברי החכם הר"י ג' שושן ז"ל, ויכפול השי"ת שכרו עשר ידות. וז"ל כי אף ליש אומרים אף המויקים, אין האור ניכר אלא מתוך החשך, (קבלה ב) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיחרון האור מן החשך, מלד החשך. ואל תסתפק בזה כי הוא יסוד גדול, אולי כיון אל הספירות, כי כל היגורים דמות עבע חותמם, ואמר זה בזה המקום לפי הטורה באלו העשרה דברים שנבראו בע"ש, כי אין שינוי רצון לפניו ית', כי על מנת כן ברא מה שברא שיסתנה לנורך מי שנברא בעדו, והם הלדיקים הנשמתיים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, בקיום העשרה דברים אשר היו כלורה לעשרה מאמרות, וזה עטם כל העשרות האלה כמו שאמרתי למעלה. וראה כל זה כי עוב הוא מואר: והצבת בצבת עשויה. לא ראה שום מפרש להודיענו מה ענינו של צבת בצאן, אם לומר שהיא היחה בכלל הנבראים בע"ש, לא אחשוב שיזייר זה בן משכיל, כי כל העשרה דברים היו נסים והלכת היא כיתר הדברים שברא השי"ת צששת ימי בראשית. ועוד אי אפשר שתהיה נבראת בע"ש כי גדול מעפר יוקח [וביום ה' נברא הארץ (נב) נחלה אמת ע"ש]:

לאורד

וכזה מחזיק למה זה דוד לשלמה מלת ה' על רוב הפכה י' ולא החזיק הארון עד שהביאו ארמו שג דוד, כנמדת ואלה, גם י' פעמים הזכיר כה"ג ביום"כ את השם, ועיין זכר ח"א קכ"ז מדרש בעולם:

מכנת אבות פרק המישי

בְּחֻמְךָ. חֻמְךָ אֵינוֹ כְּדָבָר בְּפָנָי מִי שֶׁגִּדְּלוּ מִמֶּנּוּ בְּחֻמְכֶם וּבְחֻמֵּינִי. וְאֵינוֹ נִבְּחָם לְחַד.

פירושו מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

ולאחד מגדולי הדור ראיתי זה הענין וזה לשונו, לא נמצא לאחד מהמפרשים יפרש אמנם שזכרונו צ"ע בין השמשות מה רלו להודיענו בזה, ולמה זכרונו אז. ולפי דעתי כי כוונתו ללמד לומר כי אלו העשרה דברים שזכרונו אינם ממין הנביאה שזכרה בששת ימי בראשית, כי כל הדברים שזכרונו אז היו באופן שישתלשלו לעולם אלו מאלו, וכאומרו (בראשית 3) אשר ברא אלהים לעשות, לדעת קצת המפרשים ז"ל, אבל אלו העשרה דברים לא היו כן, כי לא זכרונו מהם בזמניהם כלל כי אם הם בלבד, ולהיותם משויים מכל הנביאים בששת הימים וכאלו הם נביאה לבדה, נתיחד להם הזמן ההוא, והוא דמיון האומן אשר עליו לעשות שתי מלאכות משוות זו מזו, שמשלים הראשונה תחלה ואחרי השלים המלאכה הראשונה מתחיל בשניה. וכן עשה האל ית', בששת ימי המעשה עשה כל הדברים המשלשלים זה מזה לעולם, וע"ש בין השמשות התחיל במלאכה אחרת ממין אחר שאינה משלשלת כלל אלא הם עלמם עומדים, לא אחרים מהם ולא הם מאחרים. ולזה כוונת חז"ל בזה המשנה, והלכתי בלכת עשויה*, יאמר כל הדברים הנזכרים היו מין חדש שלא נשתלשל מהם דבר. אבל הלכתי, ראה כל שאר הדברים במעשה בראשית, נשתלשלו זה מזה, ולקח הלכתי להיותו נכר לכל שאי אפשר שתעשה אלא באחרת, עד כאן: ונראה לי כי ענין גדול רמזו לנו באומנם שהם זכרונו ערב שבת בין השמשות, והוא כי זה העולם יתהג על פי המנהג אשר בו היום, עד בוא יום ה' הגדול והמורא הוא שבת של הקב"ה, (ההלים 3) כי אלק שנים צעירך כיום אחמול, וזיום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, כי יעביר השם ית' גלגלים מן הארץ הוא שפון הוא יצר הרע הוא מלאך המות, כאומרו (זכריה יג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, וזה יהיה לכבוד יום השבת של הקב"ה, כאלה המתקן ביהו ליום השבת לכבוד הקב"ה, והעולם ההוא הוא עולם הגמול, ואין בו פריה ורבייה ולא אכילה ושתיה, אלא לדיקים יושבים ועפרותיהם בראשיתם, וכן אמרו שיתא אלפי היו עלמא וחד חרוב. ולזה היו ששת ימי בראשית כנגד ששת אלפים שנה, וכמו שבשני הימים הראשונים לא היה בהם ישוב בעולם התחתון, כן היו שני אלפים שנה ראשונים בלא תורה, וקראום חכמים שני אלפים תבו, והרמב"ן ז"ל השלים זה הענין בפ' בראשית תראה משם. ולרמזו לזה זכרונו כל הדברים האלו צ"ע, לומר כי עולם הסויה עבר שבת נשלה. ואחר כך יברא בריאה חדשה בארץ, לא כנביאה הראשונה אבל משוּבחת ממנה, והוא מה שאמר (יחזקאל 3) ונחתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם, (זכריה 3) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא בלש בשם ה' לעבדו שם אחד. ותשכון שכינתו ברחמיים לבטח כמו צעליונים, ישמחו השמים והגל הארץ יראו עיניו וישמחו לבנו אמן. ואולם אמרו והלכתי, אללי כאומר אם הקשה והלא כל מה שזכרה בששת ימי בראשית יזכר שם ולמה לא זכרונו גם אלה העשרה דברים, אמר והא על כרחך הלכתי בלכת עשויה ומי עשה הראשונה הש", והלא לא זכרה, אף אלה אל התמה על אלו העשרה דברים. וכבר למדנו לפי דברינו מופת חותך על הדוש העולם, כי הלכתי הראשונה מנעת המליחות בידי אדם, ולזה אמרו ז"ל לכתא קמייחא צדי שמיא הות, ופבר עשה המשורר מופת אחר דומה לזה, (ההלים ק) דעו כי ה' הוא אלהים (כי) הוא עשנו ולא אנהנו, כי אין אדם עושה את עצמו, ולו קרי ולא כתיב. ובאמת אין לך ראיה שאיננו לעין כל יותר מזו, וכאומרו (שם 3) לכו נרננה ונו' זכרנו לפני ה' עושהו:

שבעה דברים בנולם. גולם הוא שיש לו מעלות שכליות ומעלות מדוסיות אלא שאינם שלמות ולא הולכות על דרך הראוי, אבל יש בהם פרצונים ובלבולים * לפי שירטו גרסתו במשנה בלא י"ש, רק והצבת בצבת עשויה. הסערב

מסכת אבות פרק המישי

לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ וְאִינוּ נִבְהַל לְהֵשִׁיב. שׂוֹאֵל פְּעֻנָן וּמֵשִׁיב פְּהֻלָּה. וְאוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. וְעַל מִה שְׁלֵא יִשְׁמַע אוֹמֵר לֹא שְׂמַעְתִּי. וּמוֹדֶה עַל הַאֲמִתָּה. וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגִלְמִים: ז' שְׂבַעָה מֵיָנִי פּוֹרְעֵנוֹת בָּאֵין לְעוֹלָם עַל שְׂבַעָה צִוְּיָ עֲבָרָה. מְקַצְתֶּן מַעֲשֵׂרֵין וּמְחַצְתֶּן אֵינֶן מַעֲשֵׂרֵין רָעֵב שֶׁל בְּצוּרַת בָּא מְהַצְתֶּן רְעֵבִים וּמְקַצְתֶּן שְׂבָעִים. נִמְרוֹ שְׁלֵא לְעֵשֶׂר רָעֵב שֶׁל מְהוּמָה וְשֶׁל בְּצוּרַת בָּא. וְשְׁלֵא לְפֹהל אֶת הַחֲלָה. רָעֵב שֶׁל פְּלִיָה בָּא: ח דְּבָר בָּא לְעוֹלָם עַל מִיתוּת

האמרות

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

והתערב בהם חסרון, ומפני זה נקרא גולם לדמותו לכלי אשר יעשהו האומן והיתה זו האורה המלאכותית אלא שחסרה ההשלמה והתיקון, כסכין והסייף שיעשה הנפח גלגלם והגיעה להם אורתם, קודם שיבחיזו ויחדדו ויפתח בהם מה שדרכס לפתח וישלים תיקונם, והם הנקראים לפני זה גולמי זה גולמי כלי מתכות כמו שנתבאר בכלים, והיא מלה עברית (תהלים קל"ג) גלמי ראו עיניך, רוצה לומר החומר שלי קודם הגיעה האורה בה, וכאשר לא הגיע לזה אורת שלמותו כמו שלריך קראוהו גולם, והחכם הוא אשר הגיעו לו שני המינים מן המעלות על השלמות, כמו שלריך. והחכם יהיה לו אלה שבצד התועלות, והם העקרים גדולים, ה' מהם מעלות המדות, והם, אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה, ואינו נכנס לתוך דברי חבירו אבל יוח עד שישלים דבריו, ולא יתפאר בזה שלא שמע, והוא אומר על מה שלא שמע אומר לא שמעתי. ולא יתעשה אבל כשישמע האמת יודה ואפי' היה אפשר לו לדחות ולהטעות לא ירס לעשותו, והוא אומר מודה על האמת. והג' מעלות בכליות. הא' כשיטעמו מעשה בהלכה לא יבהל וישאר מוכפף באמת, אבל ריגיש במהרה מקום הטעות ויבחרו, הוא אומר ואינו נבהל (יבמה) להשיב, וזה יהיה בקלות ההבנה ועוד ההסתכלות למאמר המעשה להבין הפרש הדברים. והב' שישאל מה שלריך לשאול בדבר שהוא, לא יבקש מופת למודי בחכמת הטבע ולא טענה עבשית בחכמה הלמודית וכיוצא, ואם יהיה הוא הנשאל כן יעשה גם הוא, וזה אומר שואל כענין ומשיב כהלכה, וזה לא יהיה אלא אחרי חכמה יתרה. והמעלה הג' שיסדר תלמודו ויקדים מה שראוי להקדים ויאחר הראוי לאחר, הוא אומר על ראשון ראשון. והפך זה בגולם. וזה ל"ל יתאר מכל מה שכתב במשנה זו, וכוא להר"ם ז"ל. ויש מי שכתב ואינו נבהל, אינו ממנה, וכתב שהוא יתאר כגון מפירות הר"מ ז"ל, ובאמת שלא נעלם מהרב זה הפירוש, אלא שנראה צעיונו ככל אחרי אומר אינו נכנס לתוך דברי חבירו, והחכם הר"מ ז"ל ענינו בראשו, אבל לריך להסוּף מעט שנשמע מקולמוכו ז"ל, כי כבר נמארו הרבה מן החארים האלה בני שהוא מתחיל צעיון וחלופיין בחכם גדול. אבל הענין כמו שכתבתי במאמר איובו חכם, כי אין ראוי להקרא חכם כי אם מי שנתפעל מהחכמה, כי אפי' לא יהיה חכם כ"כ ראוי להקרא חכם אם ימלאו בו אלו המדות, וכופו להתחכם בלי ספק, והטומד להתחכם כחכם דמי, אבל אם חכם כבלעם ולא פעלה החכמה בו, הוא יודע אבל אינו חכם, וכלי מלא הפוחים אין ראוי שיקרא הפוח, אבל חכם הדרייני נקרא יין לפי שהיין כבלע בו, והתנא על הרוב ידבר:

ז' שבעה מיני פורעניות וכו'. כלם מדה כנגד מדה. ושלא ליכול את החלה, כי ברכם הש"י עד שבאו לעשות ממנה עיסה ולא זכרו הש"י, לכן יהיה העונש מרובה:

ח דבר בא לעולם. הוא מיתה בידי שמים. ופירות שבשעית, כי יעשה בנסתר, ואף כי יעשה בגלוי מי יאמר לו מה תעשה שיעטון (יקרא כה) והיה לך ולחם לאכלה, ולכן יתבטחו חוקר לך:

מסכת אבות פרק המישי

הַאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שְׁלֹא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין, וְעַל פְּרוֹת שְׂבִיעִית: שׁ חָרַב בָּאָה לְעוֹלָם, עַל עֲוֹת הַדִּין, וְעַל עֲוֹת הַדִּין, וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שְׁלֹא בְּהַלְכָּהּ: י תִּיהָ דְעָה בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׂבֻעַת שְׁוֹא, וְעַל חֲלוּל הַשֵּׁם: יא גְלוּת בָּאָה לְעוֹלָם עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים. וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת, וְעַל שְׂפִיכוֹת דָּמוֹם, וְעַל שְׂמֵמַת הָאָרֶץ: יב בְּאַרְבַּעַה פְּרָקִים הִדְבֵּר מְתַבָּה. בְּרַב־יְעִיעִית, וּבְשִׁבְעִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי שְׂבִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שֶׁבִּבְל שְׁנָה וְשָׁנָה. בְּרַב־יְעִיעִית מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנִי שְׂבִילִישִׁית, בְּשִׁבְעִיעִית מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנִי שְׂבִישִׁית, בְּמוֹצָאֵי שְׂבִיעִית מִפְּנֵי פְרוֹת שְׂבִיעִית, בְּמוֹצָאֵי הַחֵג שֶׁבִּבְל שְׁנָה וְשָׁנָה מִפְּנֵי גִזְל מִתְּנוּת עֲנִיִּים: יג אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאָמַר שְׁלִי שְׁלִי וְשָׂדֵה עֲרָףָה זֶה מִדָּה בִּינוּנִית. וְיֵשׁ אֲמָרִים זֶה מִדַּת סְדוּם. שְׁלִי שְׂדֵה וְשָׂדֵה לְעָלִי עִם הָאָרֶץ. שְׁלִי שְׂדֵה וְשָׂדֵה חֲסִיד. שְׂדֵה שְׁלִי וְשָׂדֵה שְׁלִי רשע

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז

ז הרב בא לעולם. על הרוב המעוותים המשפט הם בעלי זרוע, יצא הס"י עליהם חרב אויביהם ויבזרם וכיניעם, ועוד כי הטעם והטענות נמצא על האלמוות והיהומים, וכתב (שמה כג) אם ענה הענה וגו' והרגתי וגו', ועל המורים בתורה כתב (ויקרא כו) חרב וקמת נקם ברית, אמרו חז"ל החרב והספר נפלו מן השמים כרוכים, יש ספר חין חרב, כי א"ל לעולם בלא חרב, ופולחן החורב הוא כהגשי מלחמה, כמ"ש בספר הזכר בספוק (דברים לג) ולאשר חרב גלוך, וכתב (תהלים מה) חגור חרבך על ירך גבור:

ז היה רעה על שבעת שוא. הם חטאו צפה, וכן בהמות אשלח צם. ועוד הספרש אשר בינינו וצין בהמהות הוא במצבא, ולזה אנו מושלים עליהם, ולכן מי שאינו חס על כבוד קונו ראוי הוא היות למרמס לבהמות. והוא טעם חלול השם ית', כי (תהלים ח) כבוד וסדר תעטרהו תמשילהו וגו' לונה וגו', והספך הוא שישלמו בהמהות בצני אדם מחללי כבוד ה' הכבד הכורא צ"ב:

יא גלות באה לעולם. הם עבדו אלהים אחרים ילכו לארצם, כלאומר (דברים לא) אלהי נכר הארץ. ועל גלוי עריות יתגלו מסתוריהם בארצות אויביהם. וכן כתב (ויקרא יח) ולא תקיף הארץ, ועוד במלאת הארץ זמה לא יכירו צנים אבותם ואחים זה לזה, יצא הגלות ולא יכירו את אביהם, וכמו שקרה לבן זבת אלישע כסן גדול בעוונותיו כי רבו. ועל שפיכות דמים כי הדם יתיף את הארץ. ועל שמיטת הארץ מפורש בתורה:

יב בארבעה פרקים. כל אלה גולה של עניים, וכתב (משלי כג) אל תגזול דל וגו' כי ה' יריב ריבם. ובמולאי החג, כי באסיפת הפירות גוזלים בני אדם זה את זה, לפי שהסמון משולחים באסיפת הפירות:

יג ארבע מדות באדם וכו'. כתב ר"י ז"ל יש להקשות איך נחלקו חכמים במדות וכלם יודעים אותם וסכ צם, והגביא אומר בפירוש כי מניעת הדרך מדת סדום היא, (ויקרא לו) הנה זה היה עון סדום אחרת גאון שבעת לחם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה. אלא ודאי לא נחלקו אלא במדה לבד, שנותן לרקח כדי חיובו מתוך היראה אך בטבעו הוא כלי, ואחר שמחזיק יד עני ואביון מזה לנו ולטבעו המדה בינונית היא, וי"א המדה בעלמה מדת סדום היא ושפחה רע עד תהיה לו מדת הוותנות, ע"כ. ומה יעשה האדם ויתרחק מהמדה הרעה האלה, ירצה לתת עד שוב לו טבע עני. ודף כי סיניו הכי יתב צמחה. הוא למנו (דברים טו) נתון

מסכת אבות פרק המישי

רשע : יד ארבע מדות בדרעות . נוח לבעוס ונוח לרצות יצא הפסדו בשקר .
 קשה לבעוס וקשה לרצות יצא שקרו בהפסדו . קשה לבעוס ונוח לרצות חסיד .
 נוח לבעוס וקשה לרצות רשע : טו ארבע מדות בתלמידים . מהיר לשמוע
 ומהיר לאבד יצא שקרו בהפסדו . קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו
 בשקרו . מהיר לשמוע וקשה לאבד זה חלק טוב . קשה לשמוע ומהיר לאבד
 זה חלק רע : טז ארבע מדות בנותני צדקה . הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים
 עינו רעה בשל אחרים . יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשל . יתן ויתני
 אחרים

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

התן לו ולא ידע לבצר בתוך לו . ויכול שיהיה לוי חו סודעה לבד . כמו (ויקרא כח)
 ולא יחלל את מקדש אלהיו , יאמר תן הרבה פעמים ותקנה מדה הנדיבות עד לא ידע
 לבצר . אמר שלמה המלך ע"ה (משלי יח) מתן חכם ירחיב לו . שיטתו רחב לב ועם
 המעולים והחשובים יתחשב :

יד ארבע מדות בדרעות , קשה לבעוס חסיד . לא התנה שלא לבעוס כלל , כי ראוי
 לבעוס במקום שיש חלול השם , כפנתח ודוד , (מלכים ב ג) וסודתה את
 שיבתו וגו' , ושאל נעש על שמחל על כבודו , שנאמר (עמאל א) ויבזוהו ויהי כמחריט .
 וזה יובן במי שהם עומים מעון לשכינה והמחלל כבודם כמחלל כבוד השכינה . ואפשר
 שכיון למה שאמרו אל הטיה מתוך פן יבלעוך . ולזה אמר נוח לרצות . ואפשר שכיון
 לכל . ואל תחמה על אומרו נוח לבעוס וקשה לרצות רשע , קשה לבעוס ונוח לרצות חסיד .
 כי באמת המלך האמתי הוא זה , וכמו שפירשתי במשנה מאל מאל הוי שפל רוח ,
 ובמשנה אל הטי נוח לבעוס . ומה שהידשתי הנה כי מי שמעריך גדולת תורת השם
 כאומרו טוב לי תורת פיך , למה ידאג ויתעצב על דבר מעובות זה העולם . והוא אומרו
 (ישעיה נא) עם תורתי בלבם , לא אמר עם התורה בלבם , רק תורתו , שיבחינו גדולת
 מעלתה ולא יחשו לאלו העובות כלל כלל :

טו ארבע מדות בתלמידים . הסכימו על הקדימה אם אין פרנסה לכלם :
 זה חלק רע , כי אינו צדק החולדה , כי הא' מזנו לה ביותר , והב' קשה , והג'
 ממוצע , כדוג שיקבל הפיחות מהרה מאל רכותו ומאל קשיותו ישמרה , אבל זה
 לא נמלא בחולדה . ואמר הנביא (יהואל ו) והסירותי את לב האבן וגו' , יאמר כי יוסר
 הקושי ממנו ויתן לנו לב צר לקבל מהרה ויעמוד בו הכתב עד שמוחקין אותו . ועכ"ז
 אל יתשל מללמוד , כי שכרו אתו ופעולתו לפניו כי עובד הוא לאלהיו תמיד . וכמו
 צדקתו במשנת עשה תורתך קבע . ואמרו חכמים אשרי מי שעמלו בחורה , הוליו
 העין במלת עמל , לומר כי לפוס לערף אגרא . ובכינוי כוונו לומר (איוב ב) אדם
 לעמל יולד אשרי מי שעמלו בחורה שא"ל להמלט ממנו :

טז ארבע מדות בנותני צדקה . לא הצנתי עעם יתנו אחרים והוא לא יתן עינו
 רעה בשלו . וכי יש אדם שירע לו בעובת עולמו כי אחר שהוא רוצה שיתנו
 אחרים מורה בתועלת הצדקה ואיך לא יבחר הטוב לעולמו , ואם אינו מאמין בתועלת
 הצדקה הרי הוא רשע אפיקורוס וחנף , כי על מה ירצה שיתנו אחרים . ומה שפירשו
 המפרשים כי אין לו מדה הנדיבות ואינו ותן , לא הרוה למאובי , שא"כ היה ראוי
 לומר עינו רעה לבד . ומה שאחשבו הוא על דרך מה שאמרו ז"ל (ב"ק מו:) הכשלים
 בבני אדם שאינם מהוגנים , כי מי שאינו טוב לפניו יתבצר לא יודמן לו אדם כשר
 לשתועלבו לדקתו , והרואה שיתנו אחרים והוא לא יתן אין זה כי אם חולי רע , שעליו
 אמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ו) ולא יבליעו האלהים לאכול ממנו זה הטל וחלי רע
 הוא

נכבת אבות פרק הטיישי

אֲחֵרִים חָסִיד . לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים קָשִׁיעַ : יִי אֲרָבֶּעַ מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵּית
הַמִּדְרָשׁ , הוֹלֵךְ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה שֶׁכֵּר הַלֵּיכָה בִּידוֹ . עוֹשֶׂה וְאִינוֹ הוֹלֵךְ שֶׁכֵּר מְעַשֶׂה
בִּידוֹ

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

הוא . ואם אין זו כונת הסגל לא חרט לו ענין , והכונס שיתן ויתנו אחרים מנתת
אלהים הוא : עוד אפשר נפרש כי גם זה מונחני לדקס הוא , הלא שאינו נותן בשמחת
לבב , וזהו קראו רואה שיתנו אחרים , אבל לא שלא יתן כלל , וזה טעם במוחני לדקס .
והרשע אע"פ שיתן הוא , אם הוא נותן על כרחו ואינו ממאין בחוולת הלדקס הרי הוא
כאילו לא נתן . ועוד קשיא יתן ולא יתנו אחרים כו' , והרי אינו נופל עין רעה כי אם במה
שבה לעולם , ומובחם של אחרים עדין לא בא , ועוד אינו יודעת שיבא , כי אפשר שהקב"ה
ינסהו לכבוד לו ויפרט לו בעוה"ב , ועוד שאחר שהקב"ה מטיבם בעד לדקס אם יקשה
בעיניו רשע הוא . ועוד ק"ל יתן ויתנו אחרים חסיד , אינו הלא לדיק , כי כך מדת
הלדיק , ולא יקרא חסיד הלא העושה לפניו משורת הדין כמו שלי-שלך ושלך-שלך ,
אבל זו המדה רואה שיתן ויתנו אחרים הלא מדת כל אדם היא , וגמה יקרא חסיד .
ועוד איך מנה אלו המדות במוחני לדקס ושנים מהם אינם מותנים כלל . ואם האמר
הרי אמר בהולכי בית המדרש ושנים מהם עושה ולא הולך לא הולך ולא עושה . ויש
לומר כי הולך ואינו עושה , הולך כדי ללמוד ואינו יכול כי הוא שוכח , על דרך הגרש
דכלה דוחקא , עושה ואינו הולך אבל בשכר אחרים שמספיקין בידו כדי שינמוד , והלמוד
שלו אבל שכר הסליכה לאחרים ואפשר לומר בהסך , כי הולך ואינו עושה כי לומד
בממון אחרים , עושה ואינו הולך המספיק לאחרים , לא הולך ולא עושה כי אינו הולך
ללמוד כלל רק לראות , כדרך כמה בני אדם שאינם הולכים לבית המדרש הלא לראות
טעם דברי הדורש בלבד , והדרת קשיא לדוכתא במוחני לדקס . והנ"ל כי כלם נותני
לדקס , והם הקהל אשר להם נפרנס העניים עכ"פ , ולא דבר הלא באופן הנסיונה לתת
להם בעין יפה , כי הנותן ולא יתנו אחרים , לומר כבר נתתי אני להם , אמר כי זה
עינו רעה , כמו עין רעה אחד משמים , שהרעון זו עין רעה , ואמר כי זה ראוי שיגווס
יותר כי רעה עינו בעבור ממון אחרים , אבל רואה שיתנו אחרים כו' הוא מגווס אבל לא כל
קך כי עינו רעה להרבות לו . יתן ויתנו אחרים כדי לתת להם בשפע , חסיד , וזהו
(משלי יא) ומרוה גם הוא יורה לאחרים שיתנו , אבל נפש צדקה נותן להם כדי שבעם
לבד לא להחזיר , אבל מרוה , (רות ז) וילצט לה קני בשפע עד ששבעה וסחורה .
לא יתן ולא יתנו אחרים . שאומר יש להם ואינם לריכזים , ואינו מסכים לתת עד
יתברר לו שאין להם מאומה :

יִי אֲרָבֶּעַ מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וכו' . ■ כתב ר"י ז"ל הולך ואינו עושה אין
פירושו מה ששומע צניה המדרש , כי זה נקרא רשע , ועליו אמרו ז"ל נוח
לו שנספס עליו שלייתו על פניו ולא ילא לאויר השמים , ולא הולך דבר זה הלא חף
הנזר מעצירות ואינו עושה המלות נקרא רשע . אך פירושו שאינו מחזר אחרים
לעשותם , אך כשהוא מזה לידו וקיימנה , והולך ועושה מדקדק אחרים . וקושייתו נלחת
היא אבל פירושו אינו נכנס בלוי . ומתוך הדוחק אפשר לפרש במחזיק ידי הלומד , כי
הוא כאילו הולך לבית המדרש , כי הליכתו של זה תהיה בו , כי לא היה הולך שם אלמלא
מעותיו של זה , כי אין ספוק בידו . ועושה ואינו הולך הוא הלומד עלמו . גם יתכן
לפרש כי המחזיק הוא העושה וההולך הוא הלומד , כי בעבור העשייה נתן לו מעותיו ,
והעשייה היא הלומד , שאם לא גן מהו טעמא בית המדרש , הים רלוי למג בשומעי
דברי חכמים . ואני מתוך הדק פירשתי כן :

מכבת אבות פרק חמישי

בְּיָדוֹ. הוֹלְקָהּ וְעוֹשֶׂהָ חֲסִיד. לֹא הוֹלְקָהּ וְלֹא עוֹשֶׂהָ רָשָׁע: יִי אֲרַבְעַע מִדּוֹת בְּיָוֵשׁבִים לְיָגִי חֲכָמִים. סָפּוֹג וּמִשְׁפָּךְ מִשְׁמֶרֶת וְנִפְּהָ. כָּפּוֹג שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל. וּמִשְׁפָּךְ שֶׁמְכַנֵּים בּוֹ וּמוֹצִיָא בּוֹ. מִשְׁמֶרֶת שְׂמוּצִיָאָה אֶת הַיָּיִן וְקוֹלָמֶת אֶת הַשְּׂמֵרִים. וְנִפְּהָ שְׂמוּצִיָאָה אֶת הַקֶּמַח וְקוֹלָמֶת אֶת הַפֶּלֶת: יִי כֹל אֲהֶבָה שֶׁהִיא תְלוּיָהּ בְּדָבָר. כָּמֵל דָּבָר כָּמֵלָה אֲהֶבָה. וְשִׂיאִינָה תְלוּיָהּ בְּדָבָר. אִינָה כָּמֵלָה לְעוֹלָם. אִיזוּ הִיא אֲהֶבָה שֶׁהִיא תְלוּיָהּ בְּדָבָר, זוּ אֲהֶבַת אֲמָנוּן וְתָמָר. וְשִׂיאִינָה תְלוּיָהּ בְּדָבָר, זוּ אֲהֶבַת דָּוִד וְיְהוֹנָתָן: כֹּל מַחְלֻקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שְׂמִים סוֹפָה לְהַתְקִים, וְשִׂיאִינָה לְשֵׁם שְׂמִים אֵין כּוֹשֶׁה לְהַתְקִים: אִיזוּ הִיא מַחְלֻקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שְׂמִים זוּ מַחְלֻקֶת הַלֵּל וְשִׂאִי. וְשִׂיאִינָה לְשֵׁם שְׂמִים זוּ מַחְלֻקֶת קָרַח וְכָל עֲדָתוֹ:

כל

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

יִי אֲרַבְעַע מִדּוֹת. הועילנו תועלת נפלא, כי לא נאמין כלל מה שיחמרו החכמים כי אם שבקיאים והמזבזקים, כי יש אנשים לא יוכלו לברור הלוך מהסבליה לודק, ואף מהמחברים יש ליזהר כי לא רבים יחמרו, וכבר באה מזה אזכרה מהרמב"ם ז"ל:

יש כל אהבה. האדם השלם לריך שימלאו בו שלשה דברים יחד. הא' שלימות העיון, והב' שלימות המעשה, והג' שיספיע לזולתו ויראה שיעבדו הכל להש"ת, כמו שהבין ישתדל שיהיו להבין אלוהים רבים. והמגיע לזו המעלה נקרא עבד נאמן, וכבר אמר שם ר"י ז"ל משל נאה לזה, לאדם נתן לו המלך סוס וכלי זיין ושלחו עם אנשי מלחמתו, והוא כרוב זריזותו עשה חיל וכבר מאה אנשים משלו והלכו כלם להלחם מלחמתו, וכאשר בא בשלום מן המלחמה לזה המלך לשריו ויועציו שילכו לקראתו ויכבדוהו כבוד גדול ויהיה משנה למלך. וכן המזכה את הרבים, שלא די שזרז עצמו כי גם את אחרים זרז, יעלה זכותו לאין סוף, וכתב הר"ם ז"ל ועל המשפיע השפעה תמידית דבקה בלתי מתפרדת, כאומרו ומגלין לו סתרי תורה ונעשה כמעין שאינו פוסק את מימיו:

והנהגה בחלו המשינות [הצחות] הודיעונו שם האיש הזה ומעשהו. במשנה הא' הודיע שלימות העיון, ובב' שלימות המעשה, ובג' זכותו את הרבים, ובד' סימניו המורים על שנקבצו בו אלה הג' שלימות על השלמות, וגם מי שהיתה חכמתו סבת מפלתו, ע"ד (קהל) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך, שהרלון בו מל' הסכלות ראיתי כח החכמה ואת יקר הפארת גדולתה, כמו שמתיקות האור ניכר מתוך החשך. ועתה אפרש כל אחת בס"ד:

בל מחלוקת שהיא לשם שמים וכו'. ❦ הורה שיעקר הלימוד תלוי בזכות, כי מי שכוונתו לש"ס להוליא דבר לאמתו אפי' עשה בעיונו יחשב לו כאילו הסכים אל האמת, והענין כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, וכיון שכל כוונתו לא היתה אלא להוליא הלכה למעשה לרז נפשו להתקרב אל הש"ת, הכונה היתה משארת נפשו. בואו וראו מאמר רז"ל אשרי מי שעמלו בתורה, תלו האושר בעמל ולא בדיעה. והענין אזכרה לאותו מעשה דמסכת חגיגה, והוא כי איש אחד לא היה יודע אלא מסכת חגיגה, והיה חוזר אותה כל ימיו ולא היה פוסק ממנה אפי' שעם קלה אלא עוסק במלאכתו וקורא בפיו, ובשעת פטירתו לא היה אדם צדיקו, ושלא הש"ת מלאך בצורת אשה והרימה קול צביה גדולה אישי אישי, עד שנקבצו כל העם למרידות קולה, ואמר להם אישי זה שכבדני ולא יזכני כל ימיו כבדוהו וקברוהו בכבוד גדול, והיו אומרים לה מה שמך, אמרה חגיגה, ואחר שהימת הגולל נסתלק מפניהם. ותמחו כל העולם וחקרו על מעשהו, ומלאו שהיה קורא כל ימיו בלתי שמתא, וירא כל העם ויראו

כל

מסכת אבות פרק המישי

כ כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו , וכל המפחית את הרבים אין
מספיקין בידו לעשות תשובה . מישה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלויה
בו. שְׁנַאֲמַר (דברים לג) עֲדַקַת יי עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֶיךָ עִם יִשְׂרָאֵל : יִרְבְּעִם בְּךָ נִבְטַח חֲזָא
וְהִתְחַטֵּא אֶת הַרְבִּיּים . חֲזָא הַרְבִּיּים תְּלוּי בּוּ שְׁנַאֲמַר (כ"א כ"ב) עַל חַמְאוֹת יִרְבְּעִם אֲפָר

חטא

פירושו כהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

כי מ'ס' היתה זאת היא נפלאה בעינינו . וזה שאמר ההגא' הטובה מזה אחת קונה לו
פרקליט אחד , והלא מני שעשה עבירה גדולה לשמה שבחוכו חכמים כמו שאמרו גדולה
עבירה לשמה ממנוה שלא לשמה , וכל שכן המעיין בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאורו וממית
עלמו על תורתו . ולזה הביא ר'איה ממחלוקת הלל ושמואי שכחצו ונתקיימו דברי הלל ,
בין דברי מ'י שהלכה כמוהו ובין דברי מ'י שאין הלכה כמוהו , ומכאן ר'איה כי לבב כל
אחד מהם היה שלם עם הלהו , וכבר עבדו שניהם בכל לבבם ובכל נפשם . אח"כ הורה
על השלימות המעשי :

כל אהבה וכו' . ידענו כי העובד את הש"ת כדי שירבה קיינו וישמור את נפשו , אין
עבודתו שלמה , כמ"ש השטן (חייב ה) החכם ירא חיוב חלשים הלא אחת שכת
בעדו , אמר כי לא היה ראוי חיוב להקרא עבד כי לא היה מתבאר מעבודתו אם היה
עבד עלמנו או עבד הש"ת , עד שיכסו . ולזה אמר ההגא' כי העובד את ה'אל ית' בעבוד
ה'אל הדברים הגופיים אשר תלה בהם עבודתו , לא התקיים לאור ב'אור החיים , כי בהבטל
אותם הדברים אשר בהם עבודתו , התבטל אהבתו , ואין מ'אלל ומשתה בש'אלל אשר הוא
הולך . אבל העובד את הש"ת מאהבה גמורה , הלא אהבתו ב'חי העולמים ולא הסור
לעולם , ושכרו שיהיה אהוב את הש"ת לעולם , כ'אומרו וטעמותיהם ב'ראשיהם ונהפ'ם
מ'זיו השכינה . וכבר כתבתי הרבה מזה הענין במשנה הל' תהיו כעבדים וכו' :
א'זיו אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר . יראה כי אע"פ שהדבר הוא
ראש הדברים אשר ירדפו האנשים אחריהם וימכרו עליהם , לא יספיק
לסתמיד האהבה שלא תבעל , וזה יהיה בשאר הדברים . ולז"ל דוד המלך ע"ה (שמואל
ב' ה) נפלאה האהבה לי נאמרה נשים , שאינה מתמדת , דימה אהבת יסונת כמו
הזמן רק כפ'ה פתאים , שאפי' זה בסוף העולם זה בפ'ו יחבבו זה את זה כ'אלו היו
אהבים כל ימיהם . ובמשנת נקרא רע אהוב וכו' אהבה כס"ד . וכן אהבת דוד ליהונתן
(-י"ח א י"ח) ויהי כ'לוחו לדבר וגו' ונפש יסונת נקשרה בנפש דוד , ואמנם אומרו יותר
מ'אהבת נשים , כי יתחייב האדם לעזוב את אביו ואת אמו בעבור אשתו אבל לא את
עלמו , ויהונתן אהב את דוד יותר מעלמו , שאמר לו אביו (שמואל ב' כ) כל הימים אשר בין
ישי חי על האדמה לא תכון אתה ומלכותך , ובכר וקבל ואמר (ס"ג כ"ג) ואתה תמלוך על
ישראל ואנכי אהיה לך לנשיא . ואתה שהודיע איך ישלים אדם עלמו , זרעו שיהיה כעבד נאמן :

כ כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכו' . ב'חן מ'אמרו שלא אמר שאינו
חוטא לעולם , אלא ב'חן יודמן לידו דבר שיחטא בו , אבל לעולם נשאר ב'חירתו ,
וכן בסוף לא אמר שלא ייחטאו לעשות תשובה , כי אפי' ירבעם אם היה שב לא היו
נועלין לפניו ל'הי התשובה , אבל אמר אין מספיקין בידו , שלא יעוררבו מן השמים
לעשות תשובה , אבל המזכה את הרבים ישמרוהו שלא יחטא , כי אין ראוי שחטא כ'ונה ,
כי הוא מוסר נפשו לאהבה ב'ר'והו ואם היה חוטא היה כ'בה שיחטאו א'ח'ה אשר היה
מזכה ויחבבו דבריו ל'עני . ויחבן ל'פרש אין ח'טה בה כל יו' . כי ש"י ישמור לב'ו
וישים דבריו בפיו ולא יטעו השומעים , וגם ב'ה'ר'והו ב'לה יורש אשר לא כ'ת . וכבר
ה'ס

מסכת אבות פרק המיטי

חָמָא וְאִשְׁרֵי הַחַמְיָא אֶת יִשְׂרָאֵל: כּאֵבֶל מִי יֵשִׁיט בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הִלְלוּ הוּא מִתְלַמְדֵיּוֹ שֶׁל אֲבֵרָתָא אֲבִינוּ, וְשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֲחֵרִים הוּא מִתְלַמְדֵיּוֹ שֶׁל בְּלָעַם דְרִשָּׁע. עֵין טוֹבָה וְרוּחַ נְמוּכָה וְנִפְשׁ שְׁפֵלָה מִתְלַמְדֵיּוֹ שֶׁל אֲבֵרָתָא אֲבִינוּ. עַן רעה

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

קרה לרבא שטעה בדין אחד והקשה לו המקשה ונתכנייש ונתגלה לבסוף שהיה שם תנאי ונמצא שלא חנה אצ"פ טעה: צדקת ה' עשה ומושפטיו עם ישראל. י"מ סרס המקרא ודרשו לוקה ומשפט של ה' שטס ישראל בישראל מתנהגים עשה אותו המחוקק הזכר למעלה במקרא והוא משה, ע"כ. ולי הפסוק כפשוטו לוקה ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, שכל אשר הם עושים הוא היה עושה ואליו ראוי ליחסו כי הוא סגור, וכמ"ש גדול המעשה יותר מהעושה: ולפי שאלו הג' שלמות ממצאו באברהם אבינו פ"ה על השלמות. אם הא' והיא מהלוקה לש"ש חונה לריכה רחיה, וגם הב' עשרה נסיונות להודיע כמה חבתו, כי לא חשך בנו יחידו, ומה הפלו בביתו ובכל אשר לו אחריו, ואם הג' (בראשית כה) ויקרא שם בשם ה' אל עולם, ואת הנפש אשר עשו בחרן, אמרו,

בא בך מי ישיש בו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה, כי אלה סג' מדות עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה הוראה על השלמות הג' שזכרנו.

עין טובה הוא השמח בחלקו, וזו המדה תורה על העושה המלוה לשמה, כי משמחה קיימו אשר קנה לא יתאוה לטובות זה העולם והם כקליפה השום בעיניו, נאומרם עשה ואל תחאוה לטובתם של מלכים. והנה ר' חנינא ז"ל שהיה מסתפק בקב של תרומין מע"ש לע"ש ואלוהו אזור טור אזור במהניו, וזו המדה היתה באברהם אבינו ע"ה שהגיד למלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' (שם י"ה), וזה תכלית ההסתפקות, והוא אשר ייח אדם ממון גדול ולא יחזיק ממנו אפי' בדבר מועט, ואל"ל הש"י כמאשרי על זה, שכך הרבה מאל, הפכו בבלעם הרשע (במדבר כג) אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב. רוח נמוכה סימן התואר הב', וזה כי מי שמחולקתו לז"ש אין רוחו גסה עליו כלל, אדרבה אז הוא נמוך בעיניו כי ירא לנפשו שמח הורס אשר לא כדת, כי החכמה אללו כלי ליראה את הש"י. אמנם מי שמחולקתו שלא לש"ש הוא להפך. שהחכמה אללו כלי להשחיתו גם גם השחרר, ולזה יגיס דעתו גם. ואברהם אבינו ע"ה עם שהיה חולק עם כל באי עולם ומגלחם, היה שפל ומך בערכו, אמר (בראשית יח) כי על בן עברתם על עבדכם, הפכו בבלעם (במדבר כג) מאן ה' לתחי להלוך עמכם, הוה מבקש השררה ולא ראה לגלות שהוא ברבותו של מקוב אלא היה מייחס החכמה לעצמו, ונפש שפלה סימן התואר הג' המוכה את הרבים, כי כל שיטלה לגדולה ישפיל עצמו, וכמ"ש (שמות יז) ונחנו מה, ודוד (תהלים כג) ואנכי חולעת ולא אים, ואברהם אבינו ע"ה אמר על עצמו (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר, בהיותו זוכה ומזכה את הרבים, הפכו בבלעם (במדבר כג) נאם שומע אמרי אל אשר מוחז שדי יחוס, כמתנבא טוב על ישראל, ובסוף יען עלתו זמא והפיל כמה אלפים מישראל: ד"א עין טובה, המעט שלו בעיניו הרבה, ושל אחרים ימעט בעיניו, ויחפון שיהיה להם יותר ממנו שהיה חפץ לעצמו, לא יקנו כלל וייעב בעיניו שיהיה לאחרים יותר ממנו, וזה שאמר (ויקרא כ) ואהבת לרעך כמוך, ולא אמר את רעך. והפכו עין רעה, שלו יראה מעט, ושל חבירו הרבה, ויקנא בו, וייעב בעיניו שיהיה לו מעט ובלבד שיהיה לחבירו יותר מעט. ומי שיש בו עין טובה יורה בו על שיש בו הנשמה העליונה, ועל כן אברהם ממנו חננה הטוב"ז, כי בנה בשמים ונעלוהו. רוח נמוכה היא הענוה והוא שלמות הרוח. והפכו הגאווה. געש שפלה, כסתפק בהכרזו, לא יתנה מי הגולה כי אם מעט, ומשפטו בעליו נפש

רָעָה וְרוּחַ גְבוּהָהּ וּנְפֹשׁ רַחְבָּהּ תִּלְמִידוֹ יֵלֵךְ בְּלֵעָם הָרָשָׁע : כִּבְמָה בֵּין תִּלְמִידוֹ
שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ לְתִלְמִידוֹ שֶׁל בְּלָעָם הָרָשָׁע . תִּלְמִידוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ
אוֹכֵלֵן הָעוֹלָם הֵנָּה וְגוֹחֵלֵן הָעוֹלָם הַבָּא , שְׁנַאֲמַר (פס"ח) לְהִנְחִיל אֶתְּבִי יֵשׁ
וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אֶמְלֵא . אֲבָל תִּלְמִידוֹ שֶׁל בְּלָעָם הָרָשָׁע יוֹרְשֵׁן גִּיהֵנָם וְיִוָּרְדוּן לְבָאָר
שְׁמַת , שְׁנַאֲמַר (תהלים נה) וְאַתָּה אֱלֹהִים תִּוָּרְדֵם לְבָאָר שְׁמַת אֲנִישֵׁי דְמַיִם וּמְרַמָּה
לא

ירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

פֶּלֶא , כִּי יִסְפִּיק לָהֶם מַעַט , כִּי הַנְּמִלָּה חָזִי גַרְעִין חַטָּה יִסְפִּיק לָהּ כָּכֵל הַשָּׂנֵה . וְהַפְּסָה
נֶפֶשׁ רַחֲבָה , וְהִיא רַחֲבָה בְּתַלְמוּתָהּ , כִּמוֹ (תהלים קט) רַחֲבָה מְלוֹתֶיךָ מֵאֵד , וּלְפִי זֶה מִי
שֶׁשָּׁלַס בְּאֵלֶּם הַמִּדּוֹת יִפְתָּחוּ לוֹ ג' שַׁעֲרֵי ג"ע , כִּי נִשְׁרָו יִשְׁכּוֹן לְבַטֵּחַ בְּקִבְרָה , וּנְפִשׁוֹ תִּשְׁמָרוּ
עֲלָיו , כְּאוֹמְרוֹ (משלי ו) בְּהִתְהַלֵּךְ תִּנְחַה אֹתְךָ , וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּזוֹכֵר אֲשֶׁר הִבְאֵחֵי בַּפּוֹ בֵּן זֹמַא " ,
וְהֵלֵךְ רוּחוֹ לִג"ע וְשִׁמְתוֹ לַעֲדָן , וְגַם רֵאשׁ ג"ע הוּא אֲבֵרָהֶם . וְמִי שִׁישׁ לוֹ ג' מִדּוֹת שֶׁל בְּלָעָם
הָרָשָׁע יִפְתָּחוּ לוֹ ג' שַׁעֲרִים בְּגִיהֵנָם , כִּי כִמוֹ שִׁישׁ עֲיִינֵי עֵהָרָה יֵשׁ עֲיִינֵי עוֹמָאָה , כִּי
הָלָה הַג' נֶפֶשׁ רוּחַ נִשְׁמָה נִחְלָלוּ לִישְׂרָאֵל מִסְפִּירַת הַעֵהָרָה . וְכִמוֹ שֶׁאֲבֵרָהֶם אֲבִינוֹ ע"ה
בְּרֵאשׁ ג"ע כֵּךְ בְּלָעָם בְּתַחֲמִית גִּיהֵנָם : אוֹכְלִים הַעוּה"ז וְגוֹחֵלִים הַעוּה"ב . הַה"ד (משלי
ה) וְשׁוֹמֵעַ לִי יִשְׁכּוֹן בְּטֵחַ צְעוּס"ז , וְשֹׁאֲלֵן מִפְּהֵי רַעִה פְּהֵי שֶׁל גִּיהֵנָם . וְצִרְאִשׁוּנָה
אָמַר וְיִחְלָלוּ מִפְּרֵי דְרַכָּס צְעוּס"ז וּמוֹמַעֲלוֹתֵיהֶם יִשְׁבַּעוּ צְעוּס"ב . וּפְסוּק (ע"ג) כִּי מִשׁוֹבַת
פְּהֵיִם הַהֲרֵגֵם וְגו' , ב' כְּתוּב שֶׁל צִינּוּיִם , הָא' תַּפְּסָה לְרַשְׁעִים , וְהַב' לְלִדְקִיָּם . וְצִוָּה
נִתְבָּאֵר כְּפִשְׁמוֹ , כִּי הַמַּפְרָשִׁים יֵשׁ מִי שֶׁעֲשָׂךְ רֵאשׁ הַפְּסוּק , וְיֵשׁ מִי שֶׁאֵינָם כּוֹפּוֹ : עֵין
עוֹבָה אֲרַסְקָת הַמַּמּוֹן , וּנְפִשׁ שְׁפֵלָה הִרְחַקָת הַתַּלְמוֹת , כִּי יֵשׁ חוֹעַל צִוָּה וְלֹא צִוָּה , וְיֵשׁ
בְּשִׁינָה , וְיֵשׁ מְרָב :

הַעֲרָה . אֵלּוֹ הַג' פְּתָחֵי גִיהֵנָם הֵן עֲלֵמָן (תהלים ו) עֲלַת רַשְׁעִים , בֵּין לְפִירוֹת הַקַּמְחֵי
הַמַּשְׁתַּדְּלִים וְהַרְוִיִם הַרְבֵּה לְקוֹת מַמּוֹן , כִּי בְדַעְתָּהּ כִּי אֵין הַעוֹלָם אֵלָּא זֶה , וְהֵם
אֵינָם אוֹמְרִים כֵּן מַעֲשִׂיהֶם מוֹכִיחִים עֲלֵיהֶם , וְכ"ש לְפִי פִירוֹשֵׁי . וְכֵל זֶה הַפֶּךְ (אִיוֹב מ"ג) עַל
כֵּן אֲמַתָּם וְנַחְמֵנִי וְגו' , וְזוֹ הִיא הַעֵין רַעִה הַחֹמֵד מַמּוֹן אֲהִרִים . וְדַרְךְ הַתַּלְמִיד הֵם בְּעֵלֵי
נֶפֶשׁ רַחֲבָה הַמְּמַלְאִים אֹתָהּ מִכֵּל מֵאֵכֵל וּמִכֵּל עֲדוּנֵי עוֹלָם . וּמוֹשֵׁב לֵאמֹר רוּחַ גְּבוּהָהּ .
וְכַנְגֵּדֵם ג' פְּתָחֵי ג"ע , בְּתוֹרַת ה' חֲפָלוּ הַפֶּךְ הַחֲפָלִים בַּמַּמּוֹן , וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמֵם וְלֵילָה , אֵין
יִקְיִים הַמַּלְוֵת וְיִזְכָּר מִן הַעֲבִירוֹת וְהִיא נֶפֶשׁ שְׁפֵלָה , וְהִיא כַּעַן שְׁחוֹל דָּבָר עֲבָעֵי צוֹ אֵינוֹ
מַחְזִיק עוֹבָה לְעַלְמוֹ כִּי לִכְךָ מוֹלֵר . וְהֵלּוֹ הֵן נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה , וְהַנְּשָׁמָה אֵינוֹה נִמְלֵאתָ כִּי
הֵם לִישְׂחִידִים הַדּוֹמִים לְחַיִּיב , בְּסוֹף , עַל כֵּן אֲמַתָּם וְנַחְמֵנִי . וְאָמַר בְּסִפְרֵי הַזֵּכֵר כִּי הַנֶּפֶשׁ
אֵינוֹה מִתְּפַרְדֵּם אֲפִי אַחַר הַמוֹת , וְע"כ הִיא יִכְוֵלָה בְּנִעְלָה חוֹב לְהַעֲלוֹת אֶת שְׁמוֹאֵל .
וְעֵלִים נִאֲמַר (משלי ו) בְּהִתְהַלֵּךְ תִּנְחַה אֹתְךָ , וְהִיא הַתַּחֲלָה לְחַיִּית הַמַּתִּים , עַל כֵּן
הַמַּעֲשֵׂה עֵיקֵד , כִּי הַמַּעֲשִׂוֹת כֵּלֵם בְּנֶפֶשׁ , (ויקרא יט) לֹא תִשְׁנֵא , וְהַעֲבַת לְרַעַן , לֹא
תִקּוֹם וְלֹא תִעוֹר , וְכֵל הַלְּאוּיִן שֶׁאֵין בָּהֶם מַעֲשֵׂה . וְעַכְּ הַתּוֹרָה בְּרוּחַ . וְהַדַּעוֹת וְהַהֲרֵבָה
וְהִירְחָה בְּנִשְׁמָה , וְשֵׁרֵשׁ כֵּל אֵלֶּה הַמַּעֲשֵׂה , כֹּאֲשֶׁר יִתְאַחַז הַרוּחַ וְהַנְּשָׁמָה בְּגוֹף הִיא הַנֶּפֶשׁ .
וְדַע אֶת כֵּל זֶה מֵאֵד : מִשְׁנַת כֵּל אֲהַבָּה , הִיא הַכְּלִית הַנֶּפֶשׁ , כֵּל מַחְלוקָת הַכְּלִית הַרוּחַ ,
הַמַּזְכָּה אֶת הַרְבִּים הַכְּלִית הַנְּשָׁמָה . עֹמֵד וְהַתְּבוּנָה נִפְלְאוֹת הַחֲבוּר הַקְּדוֹשׁ מֵאֵלֶּה הַמַּעֲשִׂוֹת
הַמַּחְשִׁלוֹת כֵּל , וְכִמְנָה נִחָה לְפַרְשָׁת אֲבֵרָהֶם אֲבִינוֹ ע"ה וְה' בְּרַךְ אֶת אֲבֵרָהֶם בְּכֵל , בְּכֵל
אֵלֶּה הַמַּעֲשִׂוֹת הַמַּחְשִׁלוֹת כֵּל , כֵּל אֲהַבָּה , כֵּל מַחְלוקָת , כֵּל הַמַּזְכָּה , וְגו' הַמִּדּוֹת עֵין
עוֹבָה וְכו' , וְתִשְׁמָרוּ הַהַעֲרָה הַגְּדוּלָה הַזֹּאת :

כִּבְמָה בֵּין תִּלְמִידוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ וְכו' . בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁל אֲבֵרָהֶם אֲבִינוֹ ע"ה אָמַר אוֹכֵלֵן
הַעוּה"ז , כִּי אוֹכְלִים הֵם אֹתוֹ [וְאֲחֵרֵיהֶם עוֹבָה] , אֲבָל [תַּלְמוּדוֹ שֶׁל בְּלָעָם הָרָשָׁע]

* אֲשֶׁר כּוֹנֵנוֹ עַל תַּשְׁנֵה כ"ח :

מסכת אבות פרק השישי

לא יתצו ימיהם ויצי אבמח בך : כג יהודה בן תימא אומר הוי עו פנמר , וקל

נשי

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

אחרית אכילתם מרס כלענה חרס כחרב פיות . ודקדק באומרו להכחיל ארסבי יש , שכל ענייני
 זס העולם הכל , אכל עובות העו"כ קיימות לעד , ולכן נקרא יש . ואל"ת היה ראוי שיאמר
 אולרות ארסבי אמלא ואחילס יש , כי עובות העו"כ קודמים . והשתבשה כבר כתבתי במסנת
 המקיים את התורה משוי , כי השי"ת לא ישפיע ללדיקים עובה עד שידבקו עמו דבוק
 שלם , ולז"א תחלה נחלת העו"כ³ ואחרים מלוי האולרות בעו"כ² , כי לא יבואו הפירות
 עד היות הקרן שלם . ואומרו ברשעים יורשין גיהנס ויורדין לבאר שחת קודם זמנס , אפשר
 שרמו אל היות אחרית אכילתם העו"כ² מרס כלענה , כי מתוך כך יורדין לתחתית
 שאול , ואפשר שכיון לומר שסס הפך תלמידיו של אברהם כי סס יאכלו העו"כ¹ וינחלו
 העו"כ³ , והפכס יירשו גיהנס ויכרתו בחאי ימיסס , והוא אומר ויורדיס לבאר שחת
 קודם זמנס , אמר (בראשית מד) וכורידו עבדיך וגו' , (מלכים א ב) ולא תורד שיבחו בשלום
 שאולה , כי היורד מן ההר יורד במהרה על כרחו , והס רואיס השחת , אמר (חבליס מו)
 לא תתן חסידך לראות שחת , וכבר פירשתי במקומו בס"ד . לא ולמד הראיה ששביא
 וחתה אלהיס תורידס , לא ירדו סס , כי היורדיס מעלמס יהיה אחר חאי ימיסס , וזה
 טעם לא יחלו ימיסס , ואני אע"פ שאני איש דמים אבטח בך , כי דמי אריבך אני
 שופך . וכיון שאין סוף לתתן שכרן של לדיקים ולענשן של רשעים ראוי שישתדל בהריאות
 גדולה והשתדלות בשמחה ובטוב לבב , ויזכור כי אפי' אם היה מושכב על מטתו כליל
 סגריר ואלל והיו אומרים לו שהיה ארנקי של זהב מוטל בדרך ואין רואה , כמה יהיה
 נבביל וחרד לקוס ולא יהיה יכול לכון מלבושו איזה תחלה , ויהיה פוסע פסיעות גסות
 ולא יהיה מרגיש באבני פוקס ובאזרי מכשול אשר בדרך , הסוהו כל הלה פלעוהו כל
 ידע , וכל הסדרה כדי לקחת הארנקי , ואולי לא ימלאהו , ואס ימלאהו לא יאסוף
 בחפזו כי אם עמל ורעות רוח , ק"ו שאין עליו השבחה מה לעשות כדי להשלים רצון
 אביו שבשמים . לכך סמך :

כג יהודה בן תימא אומר הוי עו כנמר וכו' . ❧ הס"ד (אינו לה) מלפנו מבהמות ארץ
 ומעוף השמים יחכמו , מבהמות ארץ אלו נמר וארי , ומעוף השמים
 זה נשר , כי השי"ת ברא את האדם כללמו שיכלול כל השלמיות , כמו שהאל ית' שלם בכל
 ולא יבצר ממנו מזמס . וזה כי לכל אחד מהב"ח נמלאת מעלה אחת בטבע אשר זה
 נתיחד , ואף בעליונים כח מיוחד ואין אחד נכנס במלאכת חבירו , אבל האדם מולד
 מר אלהיו אשר על ראשו יכול להיותו כלול מן השלמיות כלס : דע כי לא יכפיק לקשור
 כל העולמות אחד מן הנבראים רק האדם שהוא קשור אחד , כי (המלאכים) [האופנים]
 דבר אחד והמלאכים דבר אחד והגלגלים דבר אחד , אמנס האדם כלול מכל . ולזה
 בהיותו לדיק תמים יקשר כל העולמות , כאומרו (מש"י י) ולדיק יכוד עולם . ולזה
 העיד זה ההנח שנקח עזות הנמר וקלות הנשר וכו' לעשות רצון אביו שבשמים . וכתב
 רבינו יעקב בעה"ט ז"ל פרט ד' דברים בעבודת הבורא , והשתחיל בעז כומר לפי שהוא
 כלל גדול בעבודת השי"ת , לפי שלפעמים שאדם חפץ לעשותה ומנע לעשותה מפני בני
 אדם שמלעגיס עליו , ולכן הזכיר שתניז פניך כנגד המלעגיס ולא תבוט , וכמ"ס ר'
 יוחנן בן זכאי לתלמידיו (ברכות כה) : יהי רצון שיהא מורא שמים עליכס וכו' . ואמר קל
 כנשר כנגד ראות העין שתטעוס עיניך מראות ברע , ורץ כלבי כנגד הרגלים , רגליך לטוב
 ידעו , ואמר גבור כארי כנגד הלכ שתחזקו בעבודתו ית' . וכן דוד השתפל על שלשס אלא
 ששנה הסדר , (הגלים קס) הדריכוני בנהיב מלוחיך על הרגלים , הט לבוי אל עדותיך
 על סג , ואח"כ העבר עיני מראות בוא על הסינים , ע"כ . וז"ל דדוקא נקט סדרא ,

בְּנֵשֶׁר, רִיז בְּצַבִּי, וּגְבוּר בְּצַאֲרִי, לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן אֲבִיךָ שְׁבַעֲשִׁמִים: הוּא הָיָה אֲבִיךָ
עו

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

כי חלה סד' תנאים לריכוס לכל מנוח. עו כומר, בתחלת דבריך לריך להודרו ולחשוב
מחשבות איך תעשה המנוח ואפי' לא תהיה בנחך לעשותה, כי כח האריה גדול מאד
מן הנמר, אבל ברוב זריזות הנמר והחבולותיו ילנח לנו שא"ל בנחו ללנח, וכן אמר דוד
המלך ע"ה (שם ה) גול על ה' דרך, כי אפי' לא יהיה בנחך כפי הנראה לך עכשו
לעשות המנוח ולגומרה, תחילת זה לאעס, כאבן הזאת שגוללין אותה מעט מעט, ובעת
עליו והוא יגמרה, אמרו חז"ל (קדושין מ.) מתעבה עובדי הקב"ה מלפניו למעשה, ואחר
שכן תחשוב איך תעשה המנוח תקל (בעיניך) [לך] עשייתה ולא תכבד עליך. הוא אומרנו קל
כשר, כמו שהנשר קל ללכת לו דרך רב בזמן מעט, הוא אומרנו ובעת עליו, אבל
עכ"פ לריך שלא תשטן לגמרי על השי"ת לומר עליו המלאכה לגמור, אבל אתה שים כל
השחלותך, וכאשר יראה האל עובד כיוונתך ישלח ברכתו אליך, הוא אומרנו וכן כלבי
וגבור כארי בשעת עשיית המנוח שתשמח בהם כמולא שלל רב, ויגל לך כלב האריה
והספיד כאשר יבגה על ערפו, כי אז הוא מתחזק יותר מבתחלה. ולזה רמז (דברים ו)
אותו העבוד ובו הדבק, זה שאמר הכתוב (ישעיה מ) וקוי ה' יחליפו כח, בעת שומע
על לבס דבר המנוח יספוק ויהיו לאיש אחר, כי יחשוב לעשות מה שאין בנחו לעשות,
יעלו אבר כשרים לעוף אל מקום המנוח, ירוצו ולא ייגעו וילכו ולא ייעפו, כנגד וגבור
כארי, כי מי שתחסר לו גבורה הלב ייעף, אבל קווי ה' לא ייעפו, כי ששון לבס
בעשותם המנוח תוסיף בהם כח וגבורה, כדכתיב (תהלים קנ) גבורי כח טושי דברו
לשמע בקול דברו:

ד"א וקוי ה'. הוא ענין קשר המשנה, כי ימלא כח בנפש הדיקים לעשות המנוח מלד
הוקף אמונתם בהש"י, משל לאדם שהוגד לו שבמקום פלוני מטמון זהב ומרגליות,
ואין אצלו ספק במליחות המטמון, הלא יטרח בכל כחו לא ייעף ולא יגע ואין חקר
לפרחו. וכן הדיקים מתוך בעהונם בהשי"ת ירוצו בחמת כחם אל מקום המנוח ולא
יחסר כחם, הוא אומרנו (משלי יח) מגדל עוז שם ה' צו ירוץ לריק ושגב. אחר המנוח
הוא נשגב כמבטאשונה ככחו אז כחו עתה. ולזה אמר וקוי ה' יחליפו כח, וזה יובן
בכל מנוח דרך כלל. יעלו אבר כשרים, יש אנשים יטרחו במנוח בזהויות בניו
נפשם ויחלשו בעת הזקנה, אבל קווי ה' בעהונם יחדש להם נערותם, כאומרנו (תהלים
צג) עוד ינובון בשיבה וגו'. הכשר כל מה שיגדל ויבא בימים תגדל עצמותו. ירוצו
ולא ייגעו, כי יש מנוח שפריכות חוזק ומסירות, כפדיון שבויים והללת נשפות. ילכו
ולא ייעפו, על המנוח שפריכות יגיעה רבה והתמדה, כיראת שמים ועסק התורה:

הוא היה אומר עו פנים לגיהנם וכו'. אע"פ שהזכרתך הוי עו כומר בני מילי
לעבודת השי"ת, כי המיתה בעבודתו חיים והאשר נחת רוח, והיגון שמחה,
והצוה ענוה, אבל בשאר הדברים השמר ושמור נפשך מאד: ויש לי לדקדק שלשה
דברים א' ענין זאת התפלה, ועוד אומרנו ועל כלם אליהו כותב, מי נתן אליהו כאן,
באתר ממזר ובר נדה מאן עייל אליהו המן. ועוד אומרנו וכל הפוסל הוא בלא קשר
ובלא טעם, וגם אומרנו סוף כל אדם למוח וסוף כל בהמה לשחיטה ג"כ נראה בלי
קשר ובלי טעם. ומ"ש ה"ד ישראל וא"כ לא הפגום משפחתך, אינו נכון, כי זה הטעם
כולל לכל התורה איך דבר שלא תוכל לומר בה ככה, ועוד הניחא שאומר סוף אדם
נמות, אבל אומרנו סוף בהמה לשחיטה מה ענינו בשאן. וקודם שאפרש לך זו המשלה
חלקים לך מעט. כבר ידעת מה שכתבתי במשנת א"ס איך דעת איך בינה, שהדעת
החזקה החלה הוא דעת בכה, והוא מה שידעת הנפש קודם צאתה בגוף החשוך.

שע"כ

סו 181 מסכת אבות פרק המיעוץ

עו פְּנִים לְיָהוָה וּבִ"ש פְּנִים לְבֵן עֵדָן . [תניא ר'נ אומר עו פנים ר'א אומר ממור ר'ז אומר בן הנה ר'ע אומר ממור ובן הנה ר' אליעזר בן יעקב אומר אף לא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני

פירוש כהרב החסיד ר' יוסף ייב"ץ ז"ל

שע"כ אמר אהה חזון לאדם דעת, וכפי הדעת תהיה הבינה, וזה הסוד נתגלה בפי סוחר, כי המקדש עלמו בתשמיש המטה מושך כח מלמעלה כח קדוה וכפי קדושתו תהיה הדעת שמושכת מלמעלה הטובה הריא, ועל כיוצא בזה נאמר (ירמיה א) בערם אלכך בזנות ידעתך, ולכן מיי שהיה להפך אין ז"ל שלא המשיך ממקום הדעת אבל מהפכו. והנה מעשה כל אדם יוכיח על התחלתו, ולזה אמר עו פנים לגיהנם, כי בזדאי שרשו רע, והעוזה מורה עליו שאינו מאמין במלאכות השי"ת או בהשגחתו. וכוח בהפך היות פנים, יורה כי יש לו נפש קדושה ולכן הוא בוש בטבע. ואחן לך משל לשני בני אדם, אחד ראה את המלך יושב על כסאו, ואחד לא ראה גם לא שמע גם לא פתחה אזנו, ומזכירים את שניהם מחמת המלך, הראשון זוכר מה שראה בתחלה ומאמין ומזכר, וכאחר לא יכנסו דברי המזכיר בזאוויו, אבל הם דברי לעג בעיניו, וכוח אומרו (בראשית יט) ויהי כמלחך בעיני חמיו: ובראות ההנה את גדול רשעו של עו פנים, ושהיא מכת בלתי סרה, התעלל להש"י על ההכנה הזאת לו ולרשעו, יחי רצון שתתן חלקנו בתורתך, אחר שהכל תלוי בהתחלתה וזאתה הוא ארון כל ההתחלות, כי כפי קדושת כל איש תשפיע עליו מקדושתך, יתחדש רצון מלפניך שתתן חלקנו בתורתך. וכן עשה יעקב אבינו ע"ה, בראותו ברוח הקדש ישועה שמשון התפלל באותה העת על הישועה האמתית, ולזה התפלל. התנה על זו המדה, כאדם שזוכר דבר רע עד מאד ואומר בר מינין או רחמנא לילן, מזורק כי הבחירה היא ענין גדול, שאפי' מי ששרשו רע יכול ללאת מתוך ההפכה ע"י הכוונה המוליאה כח הדעת אל הפועל, וגם לה כח לחדש דעת חדש, אלא שזה לריך זכירות יתרה וכה אלהי, ולפיכך אמר יחי רצון: אמרו ז"ל (סוריות יג) ממור ת"ח קודם לכ"ג עם הארץ. רמזו שני דברים, א' כי מעוות יכול לתקון על ידי הבחירה, ושהמעלה הבחירית עודפת על הטבעית. וזה טעם אומרו עו פנים לגיהנם, ולא אמר עו פנים בן גיהנם ובוש פנים בן גן עדן או יורש ג"ע, כי אינו יורש גיהנם בהכרח אבל הדרך פתוח לפניו והוא הולך אליו, והתורה יכולה להשיבו כי היא משיבת נפש. וזה כלו ע"ד (דברים לא) כי ארכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה, כמו שפירשתי במשנה הכל לפוי. וענין התפלה הבריה שיבנה במהרה בית המקדש, לפי שהשכינה בארה עם מקללת רגלי העזי פנים האומרים אין ה' רואה אותנו, ומרוממת קרני הציננים האומרים שכינה למעלה מראשותינו, וכמ"ש דוד המלך ע"ה (תהלים יד) מי יתן מזיון ישועה ישראל וגו' אחר אומרו אמר נבל בלבו אין אלהים, כי בבוא ישועה ישראל יסתם פי הנבל. ובמשנה הראשונה כחבתי מ"ש איה נוראותיו, יועתק משם. ועם מ"ש יתבאר לך טעם הברייתא, תניא ר' נתן אומר עו פנים. וטעם אומרו ר' אליעזר בן יענה בזווע שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני ולכן חסר ממנו הדעת. אמנם עיקר ממלוקתם מפורש במסכת כלה, כעם אחת עבר תלמוד אחד לפני ר' אליעזר ור' יושע ור' עקיבא בקומם זקופם, א"ר אליעזר ממור הוא, א"ר יושע בן הגדה הוא, א"ר עקיבא ממור וכן נדה, ה"ל לר' עקיבא היאך תזוה דעתך לעבור על דברי חכרין, הלך רבי עקיבא אצ"י אמו של אותו תלמוד אמר לה אם תגלי דבר אחד אני מביאך לחיי העו"כ. אמרה ט ט ט ט ט, והיה ר' עקיבא נשבע טו, אמר לה מה סיבו של זה, אמרה לו כאכנתהי לחופה פירכתי נדה ופירש ממני בעלי ובעלני שוכביני וילא זה מטפחו, הראו עליו הוד ה' ליראיו: (במדבר טו) ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש נארי, פתך בני ישראל, אמר ה' מרעם שהוא מנורם וילא בתוך בני ישראל זו אשה. ואין

מסכת אבות פרק המישי

מיני . ועל כולם אליהו כותב והקב"ה תחתם ואומר אוי לו לפוסל את זרעו ולפוסל את משפחה
 ולנושא אשה שאינה הוגנת לו , וא"ל כוונתו והקב"ה רוצעו . וכל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחו
 של עולם , ואמר שמואל ובכוכבו פוסל . סוף אדם לסוית , סוף בהמה לשחיתו , והכל למיתת
 הם עופרים , אשרי מי שעמלו בתורה כו" : **יְדִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ**
שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיַמֵּיהֶם וְתָן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ : **כִּי הוּא הִיא אֹמֵר בֶּן**
חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא , בֶּן עֶשְׂרִי שָׁנִים לְמוֹשֶׁה , בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְפִיזוֹת , בֶּן חָמֵשׁ
עֶשְׂרֵה לְמִקְרָא , בֶּן שְׁבַע־יָהּ עֶשְׂרֵה לְחֻפָּה , בֶּן עֶשְׂרִים לְרֵדוֹף , בֶּן שְׁלֹשִׁים לַפֶּת , בֶּן
אַרְבָּעִים לְבִיטָה , בֶּן חָמֵשׁ לְעֵצָה , בֶּן שִׁשִּׁים לְקֶנֶה , בֶּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה , בֶּן
 שמונים

שמונה עשרה פירוש החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

נזק , כי הניד הכהן שהיו מרגישים עליו מתוך דבריו ומעשיו שהיה בן איש מצרי ,
 כהניוק הזה שאמרו עליו ממזר :

ועל כלם אליהו כותב . דע כי ביבת חול הדעת בטפה הוא מלד היות המוליד מרשע
 בנות ברית קדש , וגדולת הדעת כפי התקדשו . והנה כשהמוליד מטיף הוח
 הברית , לא די שלא יחול הדעת אלא הפכו , ופנחס ע"ה הוא היה המקנה הראשון והיה
 שכרו לאין קץ , כי זה כל האומה בכללה , ר"ל קדושת ישראל תלויה בנות הברית , ולא עזב
 אומנתו עד שאמר (יב"ט א יט) עזבו בריחך בני ישראל , ולז"ל החכם הזה כי הליכו
 הוא המקנה במטופים היות ברית קדש . ואמרו הקב"ה הוחס , לפי שלא רצה להחוס
 בזמן האב וא"ל השי"ת איך ראו לזה העולם אלל התחחונים עלה אלל העליונים שאינם
 חופאים , וכמ"ש חז"ל (זה כלו) , רבנן אז יראה הקב"ה להסכים מאמרו ויחחוס אוי לו
 וכו' . ומבואר הוא ממה שקדם כי הכל הולך אחר הסתחלה : וכל הפוסל וכו' , לפי שיש
 בבני אדם חפצים שאינם רואים להיות רשעים בעיני הכל , נתן סימן אחד נכיד מי שהוא
 פסול , והס אותם אשר מחפשים מומי האדם , והס בעלי עין הרע ומטיילים מוס בכל
 הדברים . ויועחק עיני לשון הרע ממשנת המחלל ש"ס : אמר שלמה המלך ע"ה (מגיל י)
 מלך לכהף וכור לזהב ואיש לפי מהללו , וכהן ר"י ז"ל דבר ידוע הוא שהמדבר טוב על
 החכמים , שמחזיקים בו שהוא לדיק , והספך במדבר עליהם תועה ומלדיק מעשה הרשעים ,
 בידוע שיש בו לז מיות . וזהו אל תסתפק כי בזה תוכל להבחין לבות בני אדם , ופסוק
 מלא יש לנו על זה מלךך וגו' :

בן אדם למות רבו' . הס דברי מי שאינו מדבר בשבחו של עולם , כי לא די שיפיל
 פנס בצריותיו יתבדק העשויות בללס וצדמות , אלא בתקותו שהיה הסשארות אחר
 המות , יכפור ויאמר מקרה האדם ומקרה הבהמה אחד , כי סוף האדם למות וסוף
 הבהמה לשחית , ולא ירגיש היתרון שבין זה לזה , הלא השוה שבהם הכל למיתה הס
 עומדים . והנה בס' הזהר (פ' ויהלל הו') " אמר שמלאך המות מרקד בין ראשי הנשים כשמוציאן
 המת לבית הקברות . אולי שירמזו לזה כי הנשים השגהס צדמיון ולא יראו הפרש מורגש בין
 האדם ובין הבהמה , והוא השטן המרקד בינותם . וזהו מאמר מי שאינו מספר בשבחו
 של עולם , וגנה אותו אף לפי דעהו , כי היה לו לראות הספרש הגדול אשר בין האדם
 והבהמה בחייהם , והוא יעיד על הנסתר מעיניו והוא אחר המות . והוא אומר ,

כד הו"א היה אומר בן חמש וכו' . כי כל שיוסיף בשנים יוסיף במעלה , מה שאף
 קן צבהמות כי אין הפרש בהם וכל ימיהם עומדים בתכונה אחת , אדרבה
 כל שיוסיפו בשנים יגרעו מערכם . ואמר כי השי"ת אס גזר מיתה על האדם , הזמן
 הקצוב היה יען כי אין בכחו להוסיף שלימות , כי בן הששים לשוח ובן מאה כחילו מת
 ועבר ובטל מן העולם , אבל בזמנו הטבעי לעולם יוסיף וילך . ומן הנגלה נעמוד על

מסכת אבות פרק המישי

שמונים קבורה, בן תשעים לשוח, בן מאה פאלו מת ועבר וקמל מן העולם: כה בן
 בג בג אומר הפך בה והפך בה דכלא בה, ובה תחזי וסיב וקלה בה, ומנה לא
 תוע

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

הנסתר, כאומר (הגלס לה) מה רב עונך אשר לפני ליראיך, וכמאמר הכחוש (דברים ד)
 כי היא חכמתכם ובינתכם ליעני וגו', מה שאין שאר העמים יכולים לעשות, ומה שממדו
 על מעלתכם, כי מי גוי גדול וגו', וכמו שפירשתי בלוחה פרשה. ואם אומר סוף אדם
 למות הם דברי הגאון, ירלם שיהביל העולם ויאמר כי כל דבריו אפס וחסו, כי אין
 יחרון לאדם על הבהמה זולתי צמח שזכור, והוא בן חמש למקרא, כי עד הסה אין
 לו יחרון על הבעלי חיים, ולהורות כי מי שלא הוליד זמנו בכל מה שאמר או בקלמו
 נחשב כבהמה, והמעייני יבחר אשר ייטב לו, כי אין מלני תבחן וחיך אבל יעטס לו:
 בן חמש, הכחוש אומר (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים, וצטנה הרביעית וגו',
 והאדם עין השדה צטנה ה' ילמוד בקביעות: בן עשר למשנה, כחוש אחד אומר מבן
 שלשים וקחוש אחד אומר מבן חמש ועשרים הא כילד, חמש ללמוד, וכך אמרו מי שלא
 ראה סימן יפה בחמש שוב ארנו רואה: בן י"ח לחופה, (בראשית א) חמלא מנעשה אדם
 בללמנו עד ויבן י"ח פעמים אדם: בן עשרים לדרוף, אחרי מזונו, ד"ל לדרוף אחרי
 החורה פסקי החורה כי כבר עברו חמש מן התלמוד: בן שלשים לבח, כי כן כתוב
 (נמדבר ד) מבן שלשים: בן ארבעים לבינה, (דברים כט) ולא נתן ה' לכם לב וגו': בן
 חמשים לעצה, דכתיב (נמדבר ט) ולא יעבוד עוד, אבל יתן עלה: בן ששים לזקנה,
 דכתיב (חיוה ב) תבוא בכנח, ויפקא מינה (ויקרא ט) והדרת פני זקן: בן שבעים
 לשיבה, מפני שיבה תקום: בן שמונים לבורה, (הגלס ז) ואם נבצרות וגו': בן
 תשעים לשוב, להפלת תמיד, כי לפירוש האחר היה ראוי לומר לשוחה. ועוד לא מלינו
 הקבר נקרא שוחה. ועוד אחרי שנקבר בן תשעים איך ימות בן מאה:

בה בן בג אומר יבו. גרסה רמ"ל הפך זה והפך זה דכולא זה וזה תחזי וסיב ובלה זה.
 ופירושה לפי דעתי לא תהיך לשוח חכמה עימה להגיע למעלת רוח הקדש, כי כאשר
 תהפוך זה עימה תחזה, כדכתיב (יהל ז) בחוריקס חזיונות יראו, והוא מ"ש. וצטנה
 ישראל שלמים על אדמתם ומלאים בהם כמה נביאים [בחרים] וזקנים כדכתיב (עמוס ז) ואקיס
 מבניכם לנביאים וגו', ולזה אמר וסיב ובלה זה, להורות כי אפי' בחרות חזכה למחזה
 שדי. והעדים הנאמנים שמואל וירמיה, ואל ישיאך אדם לומר כי היה בן חמשים או בן
 ששים, כי איך יתגלל (ירמיה א) לא ידעתי דבר, והאמת יורה דרכו. והם לא ידעו מחשבות
 ה' ולא הבינו עלתו שגו ברואה. והגאון פירש (ישעיה נא) נבזה וחדל אישים על ירמיהו כי היו
 מבזים אותו לקטנותו, וראב"ע ז"ל אמר כי קטן היה, ולא אחשוב שישתפק אדם בזה כלל:
 דהפך. ❧ כי כל מה שיקשה לך, כהללחת אחאב וכדומה, במיתקו יתבאר לך. פירוש כי
 עמד על המרכבה בכח אדם מוכה כל היום למען לא ינוכו ישראל ויפלו,
 על כן שמהו ה' נגיד לעמו: וסמך זה למשנת בן חמש שנים, יאמר כי אע"פ שתן
 זמן קלוב חמש למקרא וכו', זהו סדר הלימוד הנכון כדי שיהיה לו' חלק בכל, אבל אחר
 גמרו הסדר הנזכר יחזור זה כל ימיו ויהפוך זה, כי הכל כולו זה, וממנה יתבארו טעמות
 הרבה להשיב לאפיקורסים שאינם מדברים בשבחו של עולם, ולא ילמדו להכעיס אותה
 בלחותיה הנכריות, כי (מגיל ה) דדיה ירווך בכל עת, מה הדד הזה כל זמן שהתינוק מוץ
 מולא טעם אף דברי תורה כן, ולזה תחפש כל הדריה חדר בחדר ולא תאבד אפי' טעם
 אחת מזמון, שאין לך מדה טובה ממנה, ואפי' תחשוב על קלת החכמות שהן נאות
 לה לרקחות ולטבחות ולאופות, אין הדבר כן כי אין לך מדה טובה הימנה, כי מי יחוש
 לפנותיה ויסודותיה חזן ממנה. ובכן יתבאר טעם נדה, שהיה ראוי לומר שאין לך

ה' ברמות י. אר"י כה הוה מהיסי ר"ב ט' אמר הוה סוף אדם למחש' : מנה

מסכת אבות פרק השישי

תנינן שאין לך בידה טובה הימנה : בן הא הא אומר לפום צערא אנרא : רבי חנינא וכו'

פרק שישי

א' שנינו חכמים בלשון המשנה , ברוך שפטר בהם ובמשנתם : רבי מאיר אומר
ב

פירוש מהרב החסיד ר' יוסף יעב"ץ ז"ל

עוצה הימנה , מה ענין אומרו מדה . אבל אמר כן בעבור שאר החכמות , כי אולי תחלטה למדהו של הגיוני או של רופא או פילוסוף או חוכן , והודיעך התנא שאין לך מדה ושלמות שהשוה עמה , ומה שהחדש בחזרתה יותר טוב מקרן שאר החכמות כלם , המבדיל בין קדש לחול , ובאמתה כן הוא , כי מנח קדושה וזאת לעוסקים זה לשמה כה וגבורה לעמוד כנגד כל החולקים עליה , כמו שנמלא בחלמוד הרבה מחכמיה יתוכחו עם המינים המולאים כל ימותיהם בחכמות נכריות . ולכן הזכיר הפך זה , שתחזור תחלתה על סופה וכופה על תחלתה , ואז תחום ותשכיל בלמונה ויתגלו לך תעלומות חכמה כפלי כפלים לתושיה . ושמעתי שאין לך מדה טובה , כלומר לא נעלם ממני שיש כורח הרבה בעסקה , אבל אין לך מדה טובה ממנה , כי לפום ערא אנרא , ולמה תשגב בני בזה , כי לא די שלא תקבל שכר אלא שתקבל עושה , כי תשים אמונתך על קרן הכזבי , ואולי תפסידנה ולא תשוב אליך עוד . ואפשר שיתן טעם למ"ש הפך זה , כי עיקר ענין הלימוד אחרי שידע לשמרו שלא ישכח , ולפיכך אמר לפום ערא אנרא , וא"כ יהיה עיקר השכר חזרת התלמוד :

בן הא הא אומר לפום צערא אנרא . דבר על לב העוסקים בתורה ואמר שאע"פ שלא ישיגו השגה גדולה , אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיעסוק בה בכל כחו , לא כן בשאר החכמות כי לא יותן שכר על העסק בהם , ולואי תהא יליאה כביאה : ברוך אלהינו אשר צראנו לכבודו והבדילנו מן העושים ונתן לנו תורה אמת וחיי עולם נטע בתוכנו , כאומרו (דברים ל) כי הוא חייך ואורך ימך , וכתוב (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה :

פ"ו א' שנינו חכמים בלשון המשנה . ❖ התורה לא השכנו כי אם בדיקן ממדות רעות ומלא ממדות החשובות . ולזה כיון השי"ת ואמר (שמות יט) היו נכוים לשלשת ימים אל תשנו אל אשה , וכן כבוד הנגדים שיעטרו מן הטומאה ולכלוכים המונעים את הנפש מהשגתה . וכל הפרקים הקודמים לזה מלאים מדברים חשובים מקרבים את הנפש לצוראה ומעוררים אותה לעבודתו , ולזה נהגו לקראם באלו השבחות קודם מתן תורה , כדי שיתעוררו לאנשי קדש רחמי אלהים אשר קרה לאבותינו בזמן הזה , ואף להם עצמם כמ"ש ז"ל . וזה הפרק כלו מעורר על חשק התורה והאבהתה , ואע"פ שבשאר הפרקים בא מזה הרבה , זה אין בו דבר אחר , לידע ולהודיע כי הוא תכלית הפרקים הקודמים , ומתוך דבריו המסולאים צפו נתעורר לקנות את התורה מזרף אל הזמן , ואין ספק אלא שבזה הזמן נהיה יותר מוכנים לקבל כל דבר מעבודת השי"ת יותר מזמן אחר , כי הרושם אשר קבלו נפשתינו אז יתנוץ בנו עתה . ולזה נקרא זה הפרק קנין תורה , מה שילבש מהמדות החשובות קודם צואו בצרית התורה תבא כמים בקרבו ויהיה עוסק בתורה לשמה , כאומרם על זה כלבא שבוע אשת ר' עקיבא , חזייה דהוה לניע אמרס אהקדש לך על מנת שתלך לבי רב , וראה סופו של ר' עקיבא ע"ה . ולזה התחיל הפרק במאמר ר' מאיר תלמודו :

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' . ❖ ראו להשגיח בזה המשנה ג' דברים . הא' שפרש כל דברים באופן יתייחדו בעסק בתורה